

POROČILO

2020

o položaju slovenske narodne skupnosti na avstrijskem Koroškem

IMPRESSUM:

AMT DER KÄRNTNER LANDESREGIERUNG

Abteilung 1- Landesamtsdirektion
Volksgruppenbüro / Biro za slovensko narodno skupnost
Bahnhofplatz 5, 3. Stock

Übersetzung:

Schweickhardt Das Übersetzungsbüro

Druck:

Tiebeldruck, 9560 Feldkirchen

Juni 2020

Predgovor

Poročilo o položaju slovenske narodne skupnosti na Koroškem naj bi v letu obletnice 2020 izšlo v posebnem okviru, in sicer kot del celotnega programa, ki z različnih vidikov prikazuje zgodovinsko pot avstrijske Koroške od plebiscita do danes. Kriza zaradi koronavirusa je tudi na tem področju temeljito motila prireditvene načrte in časovnice. Tem večji je dosežek vseh udeleženi, da so poročilo pravočasno sestavili in napotili. Tudi to je še en dokaz našega skupnega prizadevanja, da v hudih časih stopimo skupaj, da se ne damo motiti in da v odločnih korakih ponovno vzpostavimo postopke v delovnem vsakdanu, ki so se v preteklosti izkazali za zanesljive. Zato se že zdaj prisrčno zahvaljujem vsem, ki so prispevali in še vedno prispevajo svoj delež pri tem.

Menim, da je treba izpostaviti dva bistvena vidika glede trenutnega poročila o položaju slovenske narodne skupnosti. Na eni strani vsebuje podatke o stanju razvoja narodne skupnosti na pomembnih življenjskih področjih, na primer na področju rabe slovenskega jezika v javnem življenju, varstva otrok, šole in izobraževanja, kulture, medijev in športa ter znanosti, raziskovanja in čezmejnega sodelovanja z ustanovami naše sosednje države Slovenije s temeljitimi številkami in dejstvi. Na drugi strani prav zaradi nekomentiranega opisa dopušča, da sklepamo o sožitju slovensko in nemško govorečega prebivalstva na Koroškem, ki dokumentira trajni razvoj v pozitivno smer, ne da bi bila zamolčana velikokrat boleča skupna zgodovina. Predloženi dokument dokazuje povečano vrednotenje slovenskega jezika na podlagi števila prijav za pouk slovenskega jezika, če vzamemo samo en primer. Kaže živahno kulturno življenje in ustvarjalno delo, predvsem pa medsebojno spoštovanje ter skupen pogled Korošcev in Korošic obeh deželnih jezikov na priložnosti naše regije v prihodnosti, v svetu, ki se spreminja z neverjetno hitrostjo. Če si bomo vsi še naprej prizadevali, to lahko postane svet, v katerem za nacionalizme preteklega stoletja ne bo več prostora, ne glede na to, kako utemeljeni so bili. Občasni protiglasovi naj nas pri tem ne motijo, kajti kritiko je treba zmeraj razumeti kot sredstvo demokratičnega diskurza. Zaradi tega ne bomo izbirali starih vzorcev vedenja, po katerih vsaka stran sumi, da ji druga nekaj podtika. Bogata prihodnost naše domovine bo rasla iz duha skupnosti in na podlagi možnosti, da raznolikost talentov uporabimo v ta namen.

S prisrčnimi pozdravi,

dr. Peter Kaiser

deželni glavar Koroške

1. Uvod	2
2. Izvrševanje mednarodnega in nacionalnega prava narodnih skupnosti	3
2.1 Mednarodnopravna zaščita narodnih skupnosti	3
2.2 Ustavnopravne osnove za varstvo narodne skupnosti na ravni zvezne države... ..	7
2.3 Deželne ustavnopravne osnove za varstvo narodne skupnosti	17
3. Slovenska narodna skupnost: dejstva in številke	18
3.1 Raba slovenskega jezika pred uradi in oblastmi ter na topografskih napisih	18
3.2 Varstvo otrok in izobraževanje	21
3.3 Glasbeno šolstvo – Slovenska glasbena šola Dežele Koroške/ Slowenische Musikschule des Landes Kärnten	35
3.4 Podpiranje kulturnih dejavnosti	37
3.5 Podpiranje športa	40
3.6 Znanost, raziskovanje, regionalni razvoj in čezmejno sodelovanje	41
3.7 Svoboda priznavanja k narodni skupnosti in ljudska štetja	43
4. Usklajevanje in sodelovanje v zadevah narodne skupnosti – Biro za slovensko narodno skupnost pri Uradu koroške deželne vlade	46

1. Uvod

V skladu z 69. a-čl. koroške ustave (K-LVG) deželna vlada deželnemu zboru letno, najpozneje do 30. junija, predloži poročilo o položaju slovenske narodne skupnosti na Koroškem. Tretje poročilo o položaju slovenske narodne skupnosti je treba predložiti najpozneje do 30. junija 2020. Poročilo naj bo v skladu z zakonskimi določbami objavljeno neodvisno od sklepa koroškega deželnega zbora, da je prejel v vednost poročilo, katerega oblika ni predpisana.

V skladu z 2. vrstico 3. čl. poslovnika koroške deželne vlade (K-GOL) sta svetovanje in sprejemanje predloga poročila v skladu z 69. a-čl. K-LVG v deželnem zboru v izključni pristojnosti kolegija koroške deželne vlade. Po predložitvi poročila deželnemu zboru postane poročilo o položaju slovenske narodne skupnosti na Koroškem predmet obravnave deželnega zbora v smislu 14. čl. poslovnika koroškega deželnega zbora (K-LTGO).

Poudarek poročila je na prikazovanju izvrševanja ustavnopravnih in zakonskih osnov glede na zadeve lastnega področja dejavnosti ter zasebnopravne dejavnosti Dežele Koroške; to velja glede obstoječe ustavnopravne porazdelitve pristojnosti na zvezni ravni, položaja deželne vlade kot vrhovnega organa izvrševanja predpisov (oblastvena uprava) in zadev lastnega področja dejavnosti dežele po 1. odst. 38. čl. K-LVG in prav tako kot vrhovnega organa dežele kot nosilca zasebnih pravic (zasebnopravne dejavnosti) po 1. odst. 41. čl. K-LVG ter glede podane nadzorne pristojnosti deželnega zbora v razmerju do deželne vlade.

2. Izvrševanje mednarodnega in nacionalnega prava narodnih skupnosti

2.1 Mednarodnopravna zaščita narodnih skupnosti

Leta 1998 sta začeli veljati prvi zavezujoči konvenciji Sveta Evrope: Okvirna konvencija za varstvo narodnih manjšin in Evropska listina o regionalnih ali manjšinskih jezikih¹. Delo Sveta Evrope na tem področju temelji na načelu, da je zaščita manjšin del človekovih pravic. Ukrepi Sveta Evrope obsegajo uvedbo pravno zavezujočih standardov, sodelovanje z vladami, razvoj ukrepov za krepitev demokracije in izvajanje ukrepov za krepitev zaupanja v civilni družbi. Najdaljnosežnejša na področju zaščite oseb, ki pripadajo narodnim manjšinam, je Okvirna konvencija za varstvo narodnih manjšin. Je namreč pravno zavezujoči mednarodni instrument, ki je začel veljati 1. februarja 1998. Okvirno konvencijo je do zdaj ratificiralo 39 držav.

Dvajset let po uveljavitvi Okvirne konvencije za varstvo narodnih manjšin 1. februarja 1998 je ta še vedno najboljšežnejša pravna podlaga za zaščito oseb, ki pripadajo narodnim manjšinam. Je pravno zavezujoč mednarodni instrument, ki ga je trenutno ratificiralo 39 držav.

Okvirna konvencija za varstvo narodnih manjšin je v Avstriji začela veljati 1. julija 1998. Vsebuje mednarodnopravno zavezujoča načela za zaščito narodnih manjšin in države zavezuje k ukrepanju z zaščitnimi in s podpornimi ukrepi. Cilj okvirne konvencije je ustvarjanje evropskega standarda za pravice narodnih skupnosti.

Nadzorovanje in izvajanje okvirne konvencije je v pristojnosti ministrskega komiteja Sveta Evrope, ki mora presoditi primernost nacionalnih izvedbenih ukrepov. V ta namen pogodbene države Svetu Evrope predložijo »popolne informacije o zakonodajnih in drugih ukrepih, sprejetih za uresničevanje načel v okvirni konvenciji«. Pogodbenice v ta namen sestavijo periodična državna poročila.

Avstrija izvaja peto preverjanje držav. Svetovalni odbor na osnovi poročila pogodbenice, obiska v pogodbenici in informacij nevladnih organizacij, medijskih poročil itd. sestavi mnenje. Postopek preverjanja držav (*monitoring cycle*) se zaključi s sprejetjem resolucije odbora ministrov Sveta Evrope s priporočili pogodbenici.² Oktobra 2017 je odbor ministrov sprejel resolucijo, v kateri Avstriji v zaključku četrtega preverjanja držav priporoča izvedbo dodatnih ukrepov glede podpore pouka v manjšinskih jezikih v srednjem šolstvu, povišanje subvencij narodnim skupnostim in povečanje kakovosti medijev v manjšinskih jezikih.

Evropska listina o regionalnih ali manjšinskih jezikih je druga konvencija Sveta Evrope glede na evropske zadeve. Cilj te konvencije je zaščititi zgodovinske regionalne ali manjšinske jezike, ki jih govorijo pripadniki tradicionalnih manjšin, kot skupno evropsko dediščino in varovati kulturno bogastvo Evrope. Rabo teh jezikov je treba aktivno podpreti na vseh področjih javnega življenja: v šolah, na sodiščih, v upravnih organih, medijih, kulturi, na gospodarskem in družbenem področju ter pri čezmejnem sodelovanju. Veljati je začela leta 1998.³

Pri uresničevanju tega cilja se pogodbenice zavezujejo, da:

- se obveznosti, navedene v delu II konvencije, nanašajo na vse regionalne ali manjšinske jezike, ki so v rabi na njihovem ozemlju;
- za jezike, navedene v obdobju ratifikacije, ob sprejetju ali odobritvi uporabljajo vsaj 35 odstavkov ali točk iz dela III konvencije.

Del II konvencije vsebuje splošne obveznosti za spoštovanje in podpiranje regionalnih ali manjšinskih jezikov. V delu III so navedene obveznosti za varstvo regionalnih ali manjšinskih jezikov na področju izobraževanja in vzgoje, dostopa in uporabe medijev, uporabe regionalnih

¹ <https://www.coe.int/en/web/minorities/home>.

² <https://www.bundeskanzleramt.gv.at/rahmenubereinkommen-zum-schutz-nationaler-minderheiten>.

³ <https://www.bundeskanzleramt.gv.at/europaische-sprachencharta>.

ali manjšinskih jezikov v prometu s sodišči in z upravnimi uradi ter na gospodarskem, kulturnem in družbenem področju.

Avstrija je ob ratifikaciji izjavila, da so manjšinski jeziki v smislu te konvencije gradiščanska hrvaščina, slovenščina, madžarščina, češčina, slovaščina in romski jezik avstrijske narodne skupnosti Romov. To pomeni, da je po delu II konvencije na celotnem zveznem državnem ozemlju zaščitenih šest jezikov. Poleg tega je Avstrija gradiščansko hrvaščino na gradiščansko-hrvaškem jezikovnem območju na Gradiščanskem, slovenščino na slovenskem območju na Koroškem in madžarščino na madžarskem jezikovnem območju na Gradiščanskem označila za jezike, za katere se uporablja del III konvencije. Mednarodnopravno je Evropska listina o regionalnih ali manjšinskih jezikih začela za Avstrijo veljati s 1. oktobrom 2001.

Pogodbenice v rednih časovnih presledkih sestavljajo državna poročila o uporabi Evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih v svojih državah. Na osnovi poročila pogodbenice, obiska odbora strokovnjakov v pogodbenici in informacij nevladnih organizacij, medijskih poročil itd. odbor strokovnjakov izdela končno poročilo o uporabi listine o jezikih v pogodbenici. Postopek preverjanja držav se zaključi s sklepom odbora ministrov Sveta Evrope s priporočili pogodbenici.⁴ Od 1. julija 2019 so veljavni spremenjeni pogoji preverjanja, ki naj izboljšajo učinkovitost postopka. Med nje sodi mdr. to, da je treba od zdaj naprej državno poročilo predložiti vsakih pet let (namesto vsaka tri leta kot doslej). Če odbor strokovnjakov v končnem poročilu priporoči takojšnjo izvedbo določenih ukrepov, mora država pogodbenica dve leti in pol po predložitvi poročila odbor obvestiti o izvedbi teh priporočil. Poleg tega naj bi v teku petletnega prehodnega obdobja nadzorne cikle oz. obvezno poročanje za okvirno konvencijo za varstvo narodnih manjšin in listino o regionalnih ali manjšinskih jezikih časovno uskladili tako, da bodo končno potekali vzporedno.⁵ V skladu z zdajšnjimi pogoji preverjanja mora Avstrija predložiti peto državno poročilo za izvedbo listine 1. oktobra 2020, 1. aprila 2023 pa morebitne informacije o izvedbi določenih ukrepov, za katere se priporoča takojšnja izvedba na podlagi poročila o preveritvi odbora strokovnjakov.⁶

Avstrija je četrti cikel preverjanja zaključila aprila 2018 s priporočilom odbora ministrov.⁷ Odbor ministrov med drugim priporoča, naj Avstrija izvede praktične ukrepe za uporabo gradiščanske hrvaščine, madžarščine in slovenščine pred merodajnimi pravosodnimi in upravnimi oblastmi ter zagotovi primerno financiranje časopisov v gradiščanski hrvaščini, madžarščini in slovenščini.

Po drugem delu listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih je treba zavarovati jezike narodnih manjšin, zajete v listini, tudi zunaj avtohtonih selitvenih območij, in sicer na vseh območjih, na katerih so ti jeziki »tradicionalno v rabi«.

V tej zvezi so člani odbora strokovnjakov in odbor ministrov ponovno priporočili sprejetje »strukturirane politike za varstvo in spodbujanje vseh manjšinskih jezikov (prim. čl. 7, točko 1c listine), posebej na Dunaju, da bi ustvarili ugodne pogoje za rabo teh jezikov v javnem življenju (prim. čl. 7, točko 1d listine).« V skladu s tem sta se urad zveznega kanclerja in Svet Evrope dogovorila za krog pogovorov za implementacijo in pojasnjevanje teh vprašanj, ki se je odvijal 14. oktobra 2019 z udeležbo predstavnikov Sveta Evrope, odbora strokovnjakov ter

⁴ <https://www.coe.int/de/web/european-charter-regional-or-minority-languages>. Veliko izboljšanje položaja manjšinskih jezikov je posledica listine in priporočil, ki se izdajo zaradi postopka preverjanja. Primeri za to so priznanje manjšinskih jezikov, ki pred tem sploh niso imeli pravnega statusa, kot je pravica do rabe frizskih priimkov na Nizozemskem. Danska je odredila več posebnih ureditev za nemško manjšino, ko so bile združene občine na severu Šlesviga. Na Severnem Irskem je zasebna radijska postaja prejela dovoljenje za oddajanje v irskem jeziku. Norveška je predstavila akcijski načrt, se katerim naj dovoli raba samsekga jezika v bolšnišnicah. Švedska je uvedla pravico do rabe finskega jezika pred oblastmi in sodišči.

⁵ V primeru Avstrije (in Nemčije) se časovna uskladitev drugače kot pri drugih pogodbenicah ne nanaša na redni poročili za okvirno konvencijo oz. listino o regionalnih ali manjšinskih jezikih, temveč je treba tu hkrati predložiti vsakokratno redno poročilo za okvirno konvencijo in informacijo o ukrepih, ki jih je bilo treba nemudoma izvesti.

⁶ https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016808f22ea#globalcontainer, sprejel odbor ministrov 28. novembra 2018 na 1330. seji zastopnikov ministrov.

⁷ Priporočilo CM/RecChL(2018)2 odbora ministrov za uporabo Evropske listine regionalnih in manjšinskih jezikov na strani Avstrije; sprejel odbor ministrov 4. aprila 2018 na 1312. seji zastopnikov ministrov.

strokovnjakov v avstrijski upravi in znanosti. Odbor strokovnjakov Sveta Evrope je ob tem ugotovil naslednje:⁸

1. Cilje in načela drugega dela (7. čl.) listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih je treba uporabljati za vse regionalne in manjšinske jezike (RMJ) v smislu 1. čl. listine, torej tudi za jezike z relativno majhnim številom govorcev, ki niso uradni jeziki, narečja ali jezike priseljencev in ki so na določenem območju neke države »običajno v rabi« (1. a-čl.). Običajna raba jezika se pri tem nujno ne omeji na (prvotno) avtohtono naseljitveno območje, temveč lahko obsega tudi druga območja, na katerih so RMJ skozi čas postali »del nacionalne kulture« (prim. J. Woehrling, Kommentar zur Spachencharta 2005, str. 58 in s. s.) zaradi povečane mobilnosti (prim. urbanizacijo v 19. stoletju).
2. Posebej obveznosti po 1. odst. 7. čl. listine veljajo (samo) za geografska območja, na katerih so »taki jeziki v rabi«, tj. na katerih ustrezno število govorcev ustrezne ukrepe upravičuje (1.b čl.), medtem ko veljajo od 2. do 5. odst. za celotno državno ozemlje.
3. Veljavno avstrijsko pravo narodnih manjšin (prim. člen 7 avstrijske državne pogodbe na Dunaju, manjšinske šolske zakone za avstrijsko Koroško in Gradiščansko, zakon o narodnih skupnostih) se osredinja na spodbujanje in rabo slovenskega oz. hrvaškega in madžarskega jezika na tradicionalnih naseljitvenih območjih avstrijske Koroške oz. Gradiščanske (jeziki tretjega dela), medtem ko primerljivih ureditev v drugih zveznih deželah na zakonski (parlamentarni) ravni ni.
4. »Strukturirana politika«, ki jo priporoča Svet Evrope, bi lahko obsegala naslednje: a) sistematično ugotovitev območij razen avtohtonih naseljitvenih območij, na katerih se »običajno rabi« šest RMJ v skladu z delom II listine o regionalnih in manjšinskih jezikih na strani strokovnjakov. Za slovenski jezik odbor strokovnjakov izhaja iz dejstva, da je tradicionalno prisoten npr. na avstrijskem Štajerskem (prim. člen 7 avstrijske državne pogodbe) in – kot tudi pri drugih petih RMJ – na Dunaju. b) širitev zakonitega (parlamentarnega) varstva na ustrezne zvezne dežele in izvedba za izpolnitev dela II (7. čl.) listine o regionalnih in manjšinskih jezikih.

Poleg teh dveh konvencij je treba opozoriti na druga pomembna dokumenta Sveta Evrope, ki sta prav tako pomembna za manjšinsko pravo, in sicer na Evropsko konvencijo o človekovih pravicah, na katero se lahko sklicujejo tudi pripadniki manjšine, kadar gre za zajamčene individualne pravice, in na Evropsko socialno listino, ki je za manjšine pomembna predvsem na socialnem in gospodarskem področju. Tudi Evropska komisija za boj proti rasizmu in nestrpnosti (ECRI) bistveno prispeva k boju proti diskriminaciji, zato je pri delu Sveta Evrope še posebej pomembna.

Večjezičnost je temeljno načelo Evropske unije, ki je zasidrana v Pogodbi o delovanju Evropske unije (člena 20 in 24) in v Listini Evropske unije o temeljnih pravicah (člen 22) ter v Uredbi Sveta št. 1/58 glede jezikovne ureditve znotraj EU. Večjezičnost je osnova slogana Evropske unije – »združena v raznolikosti«. V okviru prizadevanj za spodbujanje mobilnosti in medkulturnega sporazumevanja je Evropska unija učenje jezikov razglasila za pomembno prioriteto ter financira številne programe in projekte na tem področju. EU obravnava večjezičnost kot pomemben element konkurenčnosti Evrope. Eden izmed ciljev evropske jezikovne politike je, da naj vsak evropski državljani poleg maternega jezika obvlada vsaj še dva jezika. Relevantni dokumenti v zvezi s tem so na primer prispevek Evropske komisije na socialnem vrhu, ki je bil 17. novembra 2017 v Göteborgu.⁹ V njem je komisija obrazložila koncept »evropskega izobraževalnega prostora«, v katerem naj bo do leta 2025 »običajno, da se poleg materinščine govori še dva jezika« (COM (2017) 673). V tem smislu je Svet dne 22. maja 2019 sprejel priporočilo o obsežnem pristopu k poučevanju in učenju jezikov. V priporočilu Svet poziva države članice, naj spodbujajo učenje jezikov do konca osnovne šole, naj zagotovijo, da imajo učitelji jezikov možnost izobraževanja v tujini, in naj podpirajo inovativne poučevalne metode z orodji, kot sta School Education Gateway in e-Twinning.¹⁰

⁸ Povzetek po zapisih dr. Beate Sibylle Pfeil, nemške članice odbora strokovnjakov.

⁹ Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij, Krepitev evropske identitete z izobraževanjem, kulturo, prispevek Evropske komisije k srečanju na vrhu v Göteborgu dne 17. novembra 2017 (COM (2017) 673)

¹⁰ Več informacij o jezikovni politiki EU je na naslovu <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/de/sheet/142/sprachenpolitik>.

Na ravni Evropske unije so pristojnosti na področju manjšinskega varstva vendarle omejene. To so predvsem politične izjave, posredno varstvo manjšin in zunanjepolitično delo za manjšinske pravice, ni pa zakonodajna pristojnost. EU se opira na 2. člen Pogodbe o Evropski uniji (PEU) v Lizbonski pogodbi, v kateri se prvič zgodi, da primarno pravo EU zagotavlja varstvo manjšin kot zaščiteno skupno vrednoto, na vrednote, na katerih temelji unija: spoštovanje človekovega dostojanstva, svobodo, demokracijo, enakost, pravno državo in varstvo človekovih pravic, vključno s pravicami oseb, ki so pripadniki manjšin. Te vrednote so vsem državam članicam skupne v družbi, ki jo odlikujejo pluralizem, nediskriminacija, strpnost, pravičnost, solidarnost ter enakopravnost žensk in moških. Člen 10 Pogodbe o delovanju Evropske unije (PDEU) določa, da lahko Svet ne glede na druge določbe pogodb v okviru svojih pristojnosti, ki so bile prenesene na EU na podlagi pogodb, po posebnem zakonodajnem postopku in po soglasju Evropskega parlamenta soglasno sprejema ukrepe, ki preprečujejo diskriminacijo na podlagi spola, rase, etničnega porekla, vere ali svetovnega nazora, invalidnosti, starosti ali spolne usmeritve. Sicer pa lahko Evropski parlament in Svet v skladu z rednim zakonodajnim postopkom določita temeljna načela za spodbujevalne ukrepe EU z izključitvijo vsakršne uskladitve pravnih in upravnih predpisov držav članic v podporo ukrepov, ki so jih uvedle države članice za izvedbo navedenih ciljev.

Na ravni Evropske unije je bila leta 2010 sprejeta Listina Evropske unije o temeljnih pravicah.¹¹ Predvsem 21. člen, ki vsebuje izrecno prepoved diskriminacije za pripadnike narodnih manjšin, in 22. člen, ki potrjuje spoštovanje raznolikosti kultur, verskih prepričanj in jezikov, sta za manjšinsko varstvo pomembna.

V Evropski komisiji je pristojnost za manjšinsko varstvo pri generalnem direktoratu JUST (pravosodje in potrošniki) na področju pristojnosti »pravosodje in temeljne pravice«. Eden izmed ciljev Generalnega direktorata JUST je med drugim varovanje temeljnih pravic ljudi na strani EU in držav članic, enaka obravnava ne glede na spol, raso ali etnično poreklo, vero ali svetovni nazor, invalidnost, starost ali spolno usmeritev, ter varstvo osebnih podatkov povsod v EU ter dostop do prava v primeru pravnih težav povsod v EU. Na svojem področju dejavnosti so za temo varstva manjšin pristojni Věra Jourová, podpredsednica za vrednote in preglednost, Mariya Gabriel, komisarka za raziskovanje, inovacije, kulturo, izobraževanje in mladino, ter Didier Reynders, komisar za pravosodje.

Uspešna državljanska pobuda EU Minority SafePack trenutno Evropsko komisijo poziva, naj izboljša »varstvo pripadnikov narodnih in jezikovnih manjšin ter krepí kulturno in jezikovno raznolikost znotraj unije«. V zvezi s tem sta Věra Jourová in Mariya Gabriel dne 5. februarja 2020 sprejeli organizatorje pobude Minority SafePack.¹²

Tudi v pristojnem odboru DROI Evropskega parlamenta je bila 17. februarja 2020 obravnavana državljanska pobuda EU Minority SafePack. Poleg odbora za človekove pravice (DROI) in pododbora odbora za zunanje zadeve (AFET) sta se tudi odbor za državljanske svoboščine, pravosodje in notranje zadeve (LIBE) ter odbor za kulturo in izobraževanje (CULT) ukvarjala s temo diskriminacije zaradi porekla in kulture, s kulturno dediščino in kulturno ter z jezikovno raznolikostjo. Evropski parlament je na tej osnovi sprejel nekaj relevantnih evropskih dokumentov o manjšinskem varstvu.¹³

Na ravni Združenih narodov je treba opozoriti ne samo na Splošno deklaracijo o človekovih pravicah, temveč tudi na Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah z dne 16.

¹¹ Listina o temeljnih pravicah Evropske unije (2010/C 83/02)

¹² Podrobnejše informacije gl. <http://www.minority-safe-pack.eu>; <https://www.europarl.europa.eu/committees/en/respect-for-minorities-beliefs-and-relig/product-details/20200211CHE07063>; <https://www.europarl.europa.eu/news/de/press-room/20200214IPR72622/human-rights-respect-for-minorities-and-religions-around-the-world>; https://europa.eu/citizens-initiative/initiatives/details/2017/000004_en; <https://www.fuen.org/en/article/Fruitful-discussions-at-the-presentation-of-the-Minority-Safe-Pack-Initiative-to-the-European-Commission>.

¹³ Podrobnejše informacije o ukrepih v Evropskem parlamentu gl. www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-8-2018-0353_EN.pdf; ter izjave za medije na naslovu https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-8-2018-0353_DE.html#title2 ter <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20181106IPR18321/meps-call-for-eu-rules-to-better-protect-minorities-rights>, gl. tudi dejavnosti parlamentarne skupine »Intergroup for Traditional Minorities, National Communities and Languages of the European Parliament«, ki je dne 28. marca 2019 sprejela deklaracijo; <https://galkinga.hu/en/the-minority-intergroup-has-successfully-completed-its-five-year-mandate/> <https://elen.ngo/wp-content/uploads/2016/05/2255.pdf>.

septembra 1966, ki v 27. členu pripadnikom manjšin pripisuje neomejeno pravico do skupnega ohranjanja kulture, jezika in verskega prepričanja, ter na Deklaracijo OZN o pravicah oseb, ki pripadajo narodnim ali etničnim, verskim ali jezikovnim manjšinam, z dne 18. decembra 1992. Z resolucijo 6/15 Sveta OZN za človekove pravice (SČP) je bil septembra 2007 ustanovljen Forum ZN za manjšinska vprašanja. Nadomešča delovno skupnost za manjšine, ki je obstajala od leta 1995. Forum je prevzel mandat delovne skupnosti in analizira primere dobre prakse, izzive ter probleme pri izvajanju deklaracije o manjšinskih pravicah.¹⁴

UNESCO (Organizacija Združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo) je ena izmed 15 pravno samostojnih posebnih organizacij Združenih narodov in ima poseben pomen za ohranitev kulture in tradicije narodnih manjšin. Cilj Unesca je, da prispeva k ohranitvi miru in varnosti s podpiranjem mednarodnega sodelovanja na področju izobraževanja, znanosti, kulture in komunikacije. Drugi cilji te organizacije so varovanje in ohranjanje snovne in nesnovne kulturne dediščine ter varovanje raznolikosti kulturnih oblik izražanja in ustvarjalnosti.¹⁵

Varovanje nesnovne kulturne dediščine je osnovni sestavni del kulturne dediščine. Med cilji konvencije Unesca za ohranitev nesnovne kulturne dediščine (2003) sta med drugim popis nesnovne kulturne dediščine posamezne države in podpiranje njene vidljivosti na podlagi nacionalnih seznamov. Seznam nesnovne kulturne dediščine v Avstriji zbira in dokumentira raznolike prakse od ratifikacije mednarodnopravne pogodbe v letu 2009. S tem da običaji in prakse, ki so bili do zdaj skriti, postanejo vidni, nastane novo razumevanje za regionalne posebnosti, delujoče skupnosti in trajno ravnanje z lokalnimi viri.¹⁶

Pred nedavnim sta bili koroški posebnosti uvrščeni na nacionalni seznam nesnovne kulturne dediščine v Avstriji. Leta 2018 je bil seznam razširjen z ziljskim žegnom in ziljsko nošo. Ziljski žegen se odvija vsako leto od maja do oktobra v številnih krajih Ziljske doline na avstrijskem Koroškem. Sestavljajo ga trije elementi: običaji ob žegnu, to je hoja k maši, štehvanje in prvi rej, avtohtone pesmi in ziljska noša, ki jo nosijo dekleta in fantje na žegnu. Dan žegna je v vsakem kraju odvisen od patrocinija oz. od posvetitve cerkve.¹⁷ Leta 2010 so bila na seznam uvrščena slovenska hišna in ledinska imena na avstrijskem Koroškem. Tradicionalna slovenska hišna in ledinska imena so pomemben vir za razumevanje gospodarskega, socialno-zgodovinskega in jezikovnega razvoja prostora Koroške. So sestavni del kulturne dediščine koroških Slovencev in Slovencev ter nemško govorečih prebivalcev in prebivalcev regije.¹⁸

2.2 Ustavnopravne osnove za varstvo narodne skupnosti na ravni zvezne države

Varstvo narodnih skupnosti in manjšin v Avstriji je zelo kompleksno urejeno. Poleg določb iz obdobja avstro-ogrske monarhije so veljavni tudi mednarodni predpisi in avstrijske državne določbe. Določbe za varstvo manjšin so v Avstriji v primerjavi z drugimi evropskimi državami na visoki ravni tako glede pravnih osnov kot tudi glede izvajanja, čeprav so bile v preteklosti uvedene samo na podlagi mednarodnega pritiska. V zadnjih dveh desetletjih sta Republika Avstrija z uvedbo določila Zveznega ustavnega zakona za varstvo narodnih skupnosti v 8. čl. B-VG 2001 in z novelo Zakona o narodnih skupnostih leta 2011 ter tudi Dežela Koroška z novelirano deželno ustavo leta 2017 in z ustrezno uvedbo določil, specifičnih za narodno skupnost ter integracijo slovenske glasbene šole v sistem glasbenih šol Dežele Koroške, leta 2015 naredili velik korak na poti k razvoju prava narodnih skupnosti.

¹⁴ <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/Minority/Pages/ForumIndex.aspx>.

¹⁵ <http://www.unesco.at/ueber-uns/oesterreich-und-die-unesco>.

¹⁶ <http://www.unesco.at/kultur/>.

¹⁷ <http://www.unesco.at/kultur/immaterielles-kulturerbe/oesterreichisches-verzeichnis/detail/article/untergaitaler-kirchtagsbraeuche-und-untergaitaler-tracht-ziljski-zegen-in-ziljska-nosa/>.

¹⁸ <http://www.unesco.at/kultur/immaterielles-kulturerbe/oesterreichisches-verzeichnis/detail/article/slovenische-flur-und-hofnamen-in-kaernten>.

Na zvezni ravni so na področju manjšinskega varstva za varstvo narodnih skupnosti v Avstriji merodajne naslednje določbe:

19. člen Temeljnega državnega zakona (StGG)

Devetnajsti člen Temeljnega državnega zakona (StGG) je ustavnopravna osnova iz obdobja avstro-ogrske monarhije. V sodni praksi je veljavnost sicer sporna. Tako Ustavno sodišče¹⁹ v nekaterih odločbah predpostavlja derogacijo, medtem ko v drugih pušča odprto vprašanje uporabnosti²⁰. V pedagoški praksi pa se predpostavlja veljavnost vsaj nekaterih delov.²¹ Veljavnost 19. člena StGG je pomembna predvsem zaradi tega, ker ta na nekaterih področjih – predvsem na področju rabe jezike – daleč presega določbe Saintgermainske mirovne pogodbe in Avstrijske državne pogodbe:

Vsa plemena države so enakopravna in vsako pleme ima neodtujljivo pravico do ohranjanja in negovanja svoje narodnosti in jezika.

Država priznava enakopravnost vseh deželno običajnih jezikov v šoli, uradih in javnem življenju.

V deželah, v katerih prebiva več plemen, naj bodo javni izobraževalni zavodi urejeni tako, da vsako od teh plemen brez uporabe prisile za učenje drugega deželnega jezika dobi potrebna sredstva za izobraževanje v svojem jeziku.

Členi od 66 do 68 Saintgermainske mirovne pogodbe

Nesporna je veljavnost določb od 66. do 68. člena Saintgermainske mirovne pogodbe z dne 10. septembra 1919, Državni uradni list št. 303/1920, ki določajo naslednje in ki so kot 149. člen del Zveznega ustavnega prava Republike Avstrije:

Člen 66

Vsi avstrijski državljani so brez razlike rodu (narodnosti), jezika ali vere pred zakonom enaki in uživajo iste državljske in politične pravice.

Razlike v religiji, veri ali izpovedi ne smejo škodovati nobenemu avstrijskemu državljanu pri uživanju državljskih in političnih pravic, še posebej pri dostopu do javnih položajev, služb in činov ali pri različnih poklicih in obrtih.

Nobenemu avstrijskemu državljanu se ne sme omejevati svobodna raba kateregakoli jezika v zasebnem in poslovnem prometu, v zadevah vere, tiska in v drugih vrst objav ali pri javnih zborovanjih.

Kljub uvedbi državnega jezika na strani avstrijske vlade bodo nenemško govoreči avstrijski državljani uživali primerne ugodnosti pri rabi svojega jezika pred sodiščem, in sicer v ustni in pisni obliki.

Člen 67

Vsi avstrijski državljani, ki pripadajo narodnim, verskim ali jezikovnim manjšinam, se obravnavajo enako in imajo enake garancije v pravnem in dejanskem oziru kot drugi avstrijski državljani. Imajo predvsem enake pravice, da na lastne stroške ustanovijo, upravljajo in nadzorujejo dobrodelne, verske ali socialne ustanove, šole in druge izobraževalne zavode s pravico do rabe svojega jezika in do opravljanja svojih verskih obredov v njih.

Člen 68

Glede javnega šolstva bo avstrijska vlada v mestih in okrajih, kjer prebiva sorazmerno število avstrijskih državljanov z drugim jezikom kot nemškim, odobrila primerne olajšave, s čimer bo zagotovila, da bodo otroci teh avstrijskih državljanov v osnovni šoli imeli pouk v lastnem jeziku. Ta določba pa avstrijske vlade ne bo ovirala pri tem, da v navedenih šolah uvede obligatorni pouk v nemškem jeziku.

¹⁹ VfSlg. 2459/1951, 4221/1962.

²⁰ VfSlg. 9224/1981.

²¹ Med drugim Veiter, Die sprachlichen Minderheiten in Mittel- und Osteuropa – Rechtslage und Problemstellung (Jezikovne manjšine v Srednji in Vzhodni Evropi – pravni položaj in vprašanja), v: *Volksgruppen im Spannungsfeld von Recht und Souveränität in Mittel- und Osteuropa (Narodne skupnosti med pravom in suverenostjo v Srednji in Vzhodni Evropi)*, Ermacora/Treter/Pelz (izd.), Dunaj 1993, str. 18.

V mestih in okrajih, kjer biva sorazmerno število avstrijskih državljanov pripadnikov manjšine po narodnosti, veri ali jeziku, se bo tem manjšinam od vseh javnih sredstev v okviru državnega, občinskega ali drugega proračuna za vzgojne, verske ali dobrodelne namene zagotovil primeren delež v korist in uporabo. (Prevod prev.)

Člen 7 Avstrijske državne pogodbe (ADP)

Člen 7 Avstrijske državne pogodbe glede ponovne vzpostavitve neodvisne in demokratične države Avstrije, Zvezni uradni list št. 152/1955, katere vrstice 2 do 4 so v skladu z Zveznim ustavnim zakonom (Zvezni uradni list št. 59/1964) del Zveznega ustavnega prava, vsebuje specifične pravice za Slovence in Hrvate v zveznih deželah Štajerska, Koroška in Gradiščanska. To določilo je bilo sprejeto v Avstrijsko državno pogodbo kot kompenzacija za zavrnjene teritorialne zahteve Jugoslavije po drugi svetovni vojni do Avstrije in predvideva naslednje:

Pravice slovenskih in hrvaških manjšin

1. Avstrijski državljani slovenske in hrvaške manjšine na Koroškem Gradiščanskem in Štajerskem uživajo iste pravice na podlagi enakih pogojev kot vsi drugi avstrijski državljani, vključno s pravico do lastnih organizacij, zborovanj in tiska v svojem lastnem jeziku.

2. Imajo pravico do osnovnega pouka v slovenskem ali hrvaškem jeziku in do sorazmernega števila lastnih srednjih šol; v tej zvezi se preverjajo učni načrti in za slovenske in hrvaške šole se bo ustanovil oddelek šolskega nadzornega organa.

3. V upravnih in sodnih okrajih Koroške, Gradiščanske in Štajerske s slovenskim, hrvaškim ali mešanim prebivalstvom se slovenski ali hrvaški jezik poleg nemščine dopusti kot uradni jezik. V takih okrajih se oznake in napisi topografske narave zapišejo tako v slovenskem ali hrvaškem jeziku kot v nemščini.

4. Avstrijski državljani slovenske in hrvaške manjšine na Koroškem, Gradiščanskem in Štajerskem so udeleženi pri kulturnih, upravnih in sodnih ustanovah na teh območjih na temelju enakih pogojev kot drugi avstrijski državljani.

5. Dejavnost organizacij, ki merijo na to, da se hrvaškemu ali slovenskemu prebivalstvu odvzame njihovo svojstvo ali njihove pravice kot manjšina, se prepove.

Člen 8 Zveznega ustavnega zakona (B-VG)

Z Zveznim ustavnim zakonom z dne 1. avgusta 2001 je bilo uvedeno ustavno določilo za varstvo avstrijskih narodnih skupnosti, ki določa naslednje:

(1) Nemški jezik je uradni jezik republike, ne glede na pravice, ki jih jezikovnim manjšinam zagotavlja zvezna zakonodaja.

(2) Republika (zveza, dežele in občine) se priznava k svoji zrasli jezikovni in kulturni raznolikosti, ki se izraža v avtohtonih narodnih skupnostih. Jezik in kulturo, obstoj in razvoj teh narodnih skupnosti je treba spoštovati, varovati in spodbujati.

(3) Avstrijski znakovni jezik se priznava kot samostojni jezik. Podrobnosti so določene z zakoni.

Ustavnopravne določbe Zakona o narodnih skupnostih

Sprejem Zveznega zakona o pravnem položaju narodnih skupnosti v Avstriji (Zakon o narodnih skupnostih – VoGrG), Zvezni uradni list št. 396/1976, nazadnje v različici zveznega zakona, Zvezni uradni list I št. 84/2013, se glede pravnih pristojnosti opira na 1. vrstico 1. odst. 10. člena Zveznega ustavnega zakona (B-VG) (gl. 217 priloženih stenografskih zapisnikov državnega zbora XIV GP – predlog vlade, str. 9, z opozorilom na odločbo Ustavnega sodišča VfSlg. 3314/1958). V noveli leta 2011 so bili na novo urejeni tudi topografski napisi in uradni jezik.

Razdelek IV Zakona o narodnih skupnostih (VoGrG) in priloga 1/odseka II (Koroška) k 12. čl. se glasi:

RAZDELEK IV

Topografske oznake

12. člen (1) (Ustavno določilo) Na območju ozemeljskih delov, navedenih v prilogi 1, je treba oznake in napise topografske narave, ki jih namestijo javnopravne teritorialne skupnosti ali drugi javnopravni telesa in zavodi, za uporabo imen, navedenih v prilogi 1, zapisati v nemškem jeziku in v jeziku določene narodne skupnosti.

(2) (Ustavno določilo) Dolžnost v skladu s 1. odst. velja za opozorilna znaka »krajevna tabla« in »konec kraja« ter tudi za druge opozorilne znake na območju ozemeljskih delov, navedenih v prilogi 1, s katerimi se opozarja na ozemeljske dele, navedene v prilogi 1. Na območju ozemeljskih delov, navedenih v prilogi 1 pod številko II, na katerih nista nameščena opozorilna znaka »krajevna tabla« in »konec kraja«, naj župani prav tako namestijo krajevne table. Oznake v jeziku narodnih skupnosti je treba namestiti v enaki obliki in velikosti kot oznake v nemškem jeziku.

(3) (Ustavno določilo) Pristojni organi so dolžni namestiti oznake in napise topografske narave v skladu z odst. 1 in 2 brez nepotrebnega odlašanja.

(4) Topografske oznake, ki obstajajo samo v enem jeziku neke narodne skupnosti, bodo javnopravne teritorialne skupnosti uporabile v nespremenjeni obliki.

Priloga 1 (Ustavno določilo)

II. Koroška

Nemški in slovenski jezik

1. Politični okraj Hermagor/Šmohor

Mestna občina Hermagor-Pressegger See/Šmohor

Kraji	
Dellach Dole
Potschach..... Potoče

2. Politični okraj Klagenfurt-Land/Celovec okolica

a) Trška občina Ebenthal in Kärnten/Žrelec

Kraji	
KossiachKozje
KreuthRute
Lipizach.....Lipica
Radsberg.....Radiše
SchwarzDvorec
TutzachTuce
Werouzach.....Verovce

b) Trška občina Feistritz im Rosental/Bistrica v Rožu

Kraji	
Hundsorf..... Podsinja vas
St. Johann im RosentalŠentjanž v Rožu

c) Mestna občina Ferlach/Borovlje

Kraji	
Bodental Poden
Loibltal Brodi
Strugarjach Strugarje
Tratten Trata
Waidisch..... Bajdiše
Windisch Bleiberg.....Slovenji Plajberk

d) Občina Köttmantsdorf/Kotmara vas

Kraji	
Neusaß Vesava
PlöschenbergPlešivec

e) Občina Ludmannsdorf/Bilčovs

Kraji	
BachPotok
EdlingKajzaze
FellersdorfBilnjovs
Franzendorf Branča vas

Großkleinberg.....	Mala Gora
Ludmannsdorf	Bilčovs
Lukowitz.....	Koviče
Moschenitzen	Moščenica
Muschkau	Muškava
Niederdörfel	Spodnja vesca
Oberdörfel	Zgornja vesca
Pugrad	Podgrad
Rupertiberg.....	Na Gori
Selkach	Želuče
Strein	Stranje
Wellersdorf.....	Velinja vas
Zedras	Sodraževa

f) Trška občina Schiefing/Škofiče

Kraji	
Techelweg	Holbiče

g) Občina St. Margareten im Rosental/Šmarjeta v Rožu

Kraji	
Trieblich.....	Treblje

h) Občina Zell/Sele

Kraji	
Zell-Freibach	Sele-Borovnica
Zell-Homölich.....	Sele-Homeliše
Zell-Koschuta	Sele-Košuta
Zell-Mitterwinkel	Sele-Srednji Kot
Zell-Oberwinkel	Sele-Zvrhni Kot
Zell-Pfarre	Sele-Cerkev
Zell-Schaida	Sele-Šajda

3. Politični okraj Villach-Land/Bejak okolica

a) Trška občina Arnoldstein/Podkloster

Kraji	
Hart	Ločilo

b) Trška občina Finkenstein am Faakersee/Bekštajn

Ortschaften	
Goritschach.....	Zagoriče
Oberferlach.....	Zgornje Borovlje
Petschnitzen.....	Pečnica
Sigmontitsch.....	Zmotiče
Susalitsch.....	Žužalče
Unterferlach.....	Spodnje Borovlje
Untergreuth.....	Spodnje Rute

c) Občina Hohenthurn/Straja vas

Kraji	
Achomitz	Zahomec

d) Trška občina Rosegg/Rožek

Kraji	
Frög	Breg
Raun	Ravne

e) Trška občina St. Jakob im Rosental/Šentjakob v Rožu

Kraji	
Frießnitz	Breznica
Greuth	Rute
Kanin	Hodnina
Lessach	Leše
Maria Elend	Podgorje
Mühlbach.....	Reka
St. Jakob im Rosental	Šentjakob v Rožu
St. Peter	Šentpeter
Srajach	Sreje
Tösching	Tešinja

f) Trška občina Velden am Wörthersee/Vrba

Kraji	
Pulpitsch.....	Pulpače
Treffen	Trebinja

4. Politični okraj Völkermarkt/Velikovec

a) Mestna občina Bleiburg/Pliberk

Kraji	
Aich Dob
Bleiburg.....Pliberk
Dobrowa..... Dobrova
Daurain.....Brege
Ebersdorf Drveša vas
Einersdorf Nonča vas
Kömmel.....Komelj
Kömmelgupf..... Komeljski Vrh
Loibach Libuče
Moos Blato
ReplachReplje
Rinkenberg Vogrče
Rinkolach Rinkole
RuttachRute
St. Georgen.....Šentjur
St. MargarethenŠmarjeta
Schilterndorf..... Čirkovče
Wiederndorf Vidra vas
Woroujach Borovje

b) Trška občina Eberndorf/Dobrla vas

Kraji	
BuchbrunnBukovje
Eberndorf.....Dobrla vas
Edling Kazaze
Gablern Lovanke
Gösselsdorf.....Goselna vas
HofDvor
Mökriach Mokrije

c) Trška občina Eisenkappel-Vellach/Železna Kapla-Bela

Kraji	
Bad Eisenkappel Železna Kapla
BlasnitzenPlaznica
Ebriach Obirsko
Koprein Petzen Pod Peco
Koprein Sonnseite Koprivna
Leppen Lepena
LobnigLobnik
Rechberg..... Rebrca
Remschenig Remšenik
Trögern Korte
UnterortPodkraj
VellachBela
Weißbach.....Bela
Zauchen Suha

d) Trška občina Feistritz ob Bleiburg/Bistrica pri Pliberku

Kraji	
DolintschitschachDolinčiče
Feistritz ob Bleiburg.....	.. Bistrica pri Pliberku
GonowitzKonovece
Hinterlibitsch..... Suha
HofDvor
LettenstättenLetina
Penk Ponikva
PirkdorfBreška vas
Ruttach-SchmelzRute
St. Michael ob Bleiburg.....	...Šmihel pri Pliberku
Tscherberg..... Črgoviče
UnterlibitschPodlibič
UnterortPodkraj
Winkel Kot

e) Občina Gallizien/Galcija

Kraji	
DrabunaschachDrabunaže
Enzelsdorf.....Encelna vas
Freibach..... Borovnica
f) Občina Globasnitz/Globasnica	
Kraji	
Globasnitz..... Globasnica
Jaunstein Podjuna
KleindorfMala vas
PodrainPodroje
Slovenjach Slovenje
St. Stefan Šteben
Traundorf..... Strpna vas
Tschepitschach Čepiče
Unterbergen.....Podgora
WackendorfVečna vas
g) Občina Neuhaus/Suha	
Kraji	
Graditschach..... Gradiče
Hart Breg
Heiligenstadt.....Sveto mesto
Kogelnigberg..... Kogelska Gora
OberdorfGornja vas
Schwabegg Žvabek
UnterdorfDolnja vas
h) Občina St. Kanzian am Klopeiner See/Škocjan ob Klopinjskem jezeru	
Kraji	
Grabelsdorf..... Grabalja vas
Horzach I Horce I
Horzach II.....Horce II
Lauchenholz Gluhi Les
Mökriach Mokrije
Nagelschach Nagelče
Obersammelsdorf Žamanje
St. PrimusŠentprimož
St. Veit im JauntalŠentvid v Podjuni
Unternarrach..... Spodnje Vinare
Vesielach Vesele
i) Občina Sittersdorf/Žitara vas	
Kraji	
Goritschach..... Goriče
Kleinzapfen Malčape
Kristendorf Kršna vas
Müllnern.....Mlinče
Obernarrach.....Zgornje Vinare
Pogerschitzen Pogrče
Rückersdorf Rikarja vas
Sagerberg.....Zagorje
Sittersdorf Žitara vas
Sonnegg..... Ženek
TichojaTihoja

Razdelek V Zakona o narodnih skupnostih (VoGrG) in priloga 2/odsek II. (»slovensko«) k 13. čl. se glasi:

RAZDELEK V

Uradni jezik

13. člen (1) (Ustavno določilo) Nosilci uradov in upravnih služb, navedenih v prilogi 2, morajo zagotoviti, da je v prometu z določenim uradom ali upravno službo v skladu z določbami tega odseka v rabi hrvaški, slovenski ali madžarski jezik dodatno k nemškemu jeziku kot uradni jezik.

(2) V prometu z uradom ali upravno službo v smislu odstavka 1 lahko vsakdo rabi jezik narodne skupnosti. Nikomur pa ni dovoljeno izogibati se organu urada ali upravni službi ali odkloniti poziv urada ali upravne službe zaradi uradnega dejanja, ki naj se v skladu z namenom izvede takoj, ker se uradno dejanje ne izvede v jeziku narodne skupnosti.

(3) Organi drugih uradov in upravnih služb, kot so navedeni v 1. odst., lahko v ustnem in pisnem prometu rabijo hrvaški, slovenski ali madžarski jezik v skladu z določbami tega razdelka dodatno k nemškemu jeziku kot uradni jezik, če to olajša promet z osebami.

(4) Dodatna raba jezika narodne skupnosti v splošnih javnih razglasitvah občin, v katerih je jezik narodne skupnosti dovoljen kot uradni jezik, je dopustna.

(5) Ureditve o uporabi jezika narodne skupnosti kot uradnega jezika se ne nanašajo na notranji promet uradov in upravnih služb.

14. člen (1) Če se v skladu z določbami tega zveznega zakona dajejo na zapisnik pisne ali ustne vloge v jeziku narodne skupnosti, jih bo urad ali upravna služba, pri katerem ali pri kateri se v skladu s pristojnostjo vložijo, nemudoma prevedel ali jih dal prevesti, če to ni očitno nepotrebno. Če se take vloge vročijo, je treba priložiti odpravek v nemškem prevodu.

(2) Če urad ali upravna služba daje naprej vlogo v jeziku narodne skupnosti zaradi nepristojnosti drugemu uradu ali upravni enoti, pri kateri ta jezik ni dovoljen kot uradni jezik, velja raba tega jezika za formalno pomanjkljivost. Če določbe za ta postopek ne predvidevajo ničesar drugega, je treba take vloge vrniti v izboljšanje z določitvijo roka; če je vloga v tem roku ponovno vložena s prevodom, velja za vročeno uradu na dan prvega prispetja.

(3) Če se stranki (udeležencu) ali drugim zasebnim osebam (pričam, izvedencem idr.) predpiše uporaba uradnih obrazcev, jim je treba na njihovo zahtevo izročiti prevod obrazca v jeziku narodne skupnosti. Zahtevane navedbe pa je treba navesti na uradnem obrazcu, pri čemer je lahko v rabi jezik narodne skupnosti, če temu ne nasprotujejo mednarodnopravne dolžnosti.

15. člen (1) Če oseba namerava rabiti jezik narodne skupnosti na naroku ali ustni obravnavi, mora to nemudoma najaviti po vročitvi vabila urada ali upravne službe; če ta oseba po svoji krivdi najavo opusti, se ji lahko naloži poravnane dodatnih stroškov, povzročenih z najavo. Dolžnost najave ni v postopkih, ki se izvedejo na podlagi vloge, sestavljene v jeziku narodne skupnosti. Če najava ni preklicana, velja za trajanje celotnega nadaljnjeega postopka.

(2) Če oseba v postopku rabi jezik narodne skupnosti, je treba postopek na vlogo stranke (udeleženca) voditi tako v jeziku narodne skupnosti kot tudi v nemškem jeziku, če postopek zadeva vlagatelja. To velja tudi za ustne razglasitve odločb.

(3) Če organ jezika narodne skupnosti ne obvlada, je treba pritegniti tolmača.

(4) Ustne obravnave (naroke) ki jih izvede organ, ki obvlada jezik narodne skupnosti, in ki se jih udeležujejo samo osebe, pripravljene se rabiti jezik narodne skupnosti, se lahko, drugače od določb v 2. odst., izvedejo izključno v jeziku narodne skupnosti. To velja tudi za ustne razglasitve odločb, ki pa jih je treba zapisati tudi v nemškem jeziku.

(5) Če se v primerih v odst. od 1 do 4 sestavi zapisnik, ga je treba sestaviti tako v nemškem jeziku kot tudi v jeziku narodne skupnosti. Če zapisnikar ne obvlada jezika narodne skupnosti, mora urad ali upravna služba nemudoma naročiti izvod zapisnika v jeziku narodne skupnosti.

16. člen Odločbe in odredbe (vključno z vabilom), ki jih je treba sestaviti in ki se navezujejo na vloge ali postopke v jeziku narodne skupnosti, v katerih je bila obravnava izvedena že v jeziku narodne skupnosti, je treba sestaviti v tem jeziku narodne skupnosti in v nemškem jeziku.

17. člen (1) Če nasproti določbam tega zveznega zakona nemški jezik ali jezik narodne skupnosti ni v rabi ali če jezik narodne skupnosti ni dovoljen in če določbe v 2. in 3. odstavku ne določajo drugače, za določeno fazo postopka velja, da je pravica biti slišan kršena tisti stranki, ki je zaradi prekrška utrpela škodo.

(2) Če glavna obravnava sodnega kazenskega postopka proti določbam v 15. čl. ni bila izvedena tudi v jeziku narodne skupnosti, je to razlog za ničnost v smislu 3. vrstice 1. odst. 281. čl. Zakona o kazenskem postopku (1975). Razlog za ničnost se ne more uveljavljati v škodo osebe, ki je dala vlogo po 2. odst. 15. čl., lahko pa se uveljavi v njeno korist ne glede na to, ali je formalna pomanjkljivost vplivala na odločbo (3. odst. 281. čl. Zakona o kazenskem postopku (1975)).

(3) Kršitev 15. čl. zveznega zakona utemeljuje ničnost v smislu 4. vrstice 4. odst. 68. čl. Splošnega zakona o upravnem postopku (1991) – AVG, Zvezni uradni list št. 51/1991, v veljavni različici.

18. člen Javnopravne in matične knjige je treba voditi v nemškem jeziku.

19. člen (1) Zemljiškoknjižne vloge v jeziku narodne skupnosti bodo obravnavane pod pogojem, da vsebujejo oznako zemljiške zadeve, oznako nepremičnine ali pravice, na katero naj se nanaša vpis, ter vrsto naprošenega vpisa v nemškem jeziku. Če teh navedb ni, je treba obravnavati šele nemški prevod kot zemljiškoknjižno vlogo.

(2) Če je listina, na podlagi katere naj se izvede vpis, sestavljena v jeziku narodne skupnosti, bo sodišče nemudoma izdelalo ali naročilo prevod; 89. čl. Splošnega zakona o zemljiški knjigi (GBG 1955) se ne uporablja.

(3) Na zahtevo strank se prepisi zemljiškoknjižnih listin in izvlečkov izdelajo v jeziku narodne skupnosti in je treba izdati tudi uradna potrdila v jeziku narodne skupnosti.

(4) Določbe v odst. od 1 do 3 je treba smiselno uporabljati glede deponiranja listin.

20. člen (1) Če je listina, izdana v Avstriji, na podlagi katere naj se izvede vpis v matični knjigo, sestavljena v jeziku narodne skupnosti, mora matični urad nemudoma izdelati ali naročiti prevod.

(2) Na zahtevo strank je treba izdati izpiske iz matičnih knjig in druge listine matičnega urada kot prevod v jezik narodne skupnosti.

21. člen Za notarje, ki nastopajo kot sodni pooblaščenca po naročilu sodišča, pri katerem je jezik narodne skupnosti dovoljen kot uradni jezik, je treba smiselno uporabljati predhodne določbe tega razdelka.

22. člen (1) Stroške in pristojbine za prevode, ki jih izdela urad ali upravna služba v skladu s tem zveznim zakonom, nosi urad ali upravna služba. Pri določitvi pavšalnega prispevka v skladu s 1. vrstico 1. odst. 381. čl. Zakona o kazenskem postopku (1975) se stroški tolmača, ki se pritegne v skladu s tem zveznim zakonom, ne upoštevajo.

(2) Če je bila obravnava izvedena tudi v jeziku narodne skupnosti, je treba pri določitvi pristojbin, ki jih prejme javnopravna teritorialna skupnost in ki se izračunajo po porabi časa ali kjer se upošteva poraba časa, vzeti kot izhodišče samo dve tretjini dejansko porabljenega časa (trajanja obravnave).

(3) Če je treba zapis izdelati neposredno na podlagi tega zveznega zakona v dveh uradnih jezikih, se kolkovina zaračuna samo za en odpravek.

(4) Če stranko (udeleženca) v sodnem postopku zastopa ali brani odvetnik, zagovornik v kazenskih zadevah, ali notar, bo zvezna država za zadnjo tretjino takih obravnav (narokov), ki se izvedejo tudi v jeziku narodne skupnosti, prevzela honorar tega odvetnika, zagovornika ali notarja. Plačilo tega honorarja je treba zahtevati pred zaključkom naroka ali obravnave s predložitvijo stroškovnika, ob siceršnji izgubi pravice; sodnik bo znesek honorarja nemudoma določil in bo zapisnikarju naročil, da izplača znesek odvetniku, zagovorniku ali notarju. Dodatni znesek honorarja je treba določiti tako, kot da bi bil nasprotnik upravičenca zakonsko zavezan k temu, da mu nadomesti te stroške.

Priloga 2
(Ustavno določilo)

II. Slovenščina

A. Občinski uradi in občinske upravne službe ter policijske inšpekcije, katerih krajevno območje dejavnosti v celoti ali deloma obsega tudi območje občin, navedenih v nadaljevanju:

1. v političnem okraju Klagenfurt-Land/Celovec okolica:

Ebenthal in Kärnten/Žrelec, Feistritz im Rosental/Bistrica v Rožu, Ferlach/Borovlje, Ludmannsdorf/Bilčovs, St. Margareten im Rosental/Šmarjeta v Rožu in Zell/Sele;

2. v političnem okraju Villach Land/Beljak okolica:

Rosegg/Rožek in St. Jakob im Rosental/Šentjakob v Rožu;

3. v političnem okraju Völkermarkt/Velikovec:

Bleiburg/Pliberk, Eisenkappel-Vellach/Železna Kapla-Bela, Feistritz ob Bleiburg/Bistrica pri Pliberku, Globasnitz/Globasnica, Neuhaus/Suha in Sittersdorf/Žitara vas;

4. dalje občinski uradi in občinske upravne službe v naslednjih občinah za prebivalce teh krajev v navedenih občinah:

a) Eberndorf/Dobrla vas v političnem okraju Völkermarkt/Velikovec:

Gablern/Lovanke, Hof/Dvor in Mökriach/Mokrije,

b) St. Kanzian am Klopeiner See/Škocjan ob Klopinskem jezeru v političnem okraju Völkermarkt/Velikovec: Grabelsdorf/Grabalja vas, Horzach I/Horce I, Horzach II/Horce II, Lauchenholz/Gluhi les, Mökriach/Mokrije, Nageltschach/Nagelče, Obersammelsdorf/Žamanje,

St. Primus/Šentprimož, St. Veit im Jauntal/Šentvid v Podjuni, Unternarrach/Spodnje Vinare in Vesielach/Vesele.

B. Okrajna sodišča in okrajna glavarstva

1. Okrajna sodišča:

Ferlach/Borovlje, Eisenkappel/Železna Kapla in Bleiburg/Pliberk;

2. Okrajna glavarstva:

Villach Land/Beljak okolica, Klagenfurt Land/Celovec okolica in Völkermarkt/Velikovec.

C. Drugi uradi in upravne službe zvezne države ali dežele s sedežem na Koroškem,

1. katerih okoliš (uradno območje) v celoti ali deloma sovпада z okolišem urada, navedenega pod točko B,

a) če bi bil slovenski jezik dodatno k nemškemu jeziku dovoljen kot uradni jezik v primeru stvarne pristojnosti urada, navedenega pod točko B, ali

b) če je urad v postopku pristojen v pritožbenem postopku, ki je bil na prvi stopnji izveden pred uradom, pri katerem je slovenski jezik dodatno k nemškemu jeziku dovoljen kot uradni jezik, in če v tej prilogi ni določeno drugače;

2. vojaško poveljstvo v Celovcu v vojaških dopolnilnih zadevah.

D. Upravni uradi zvezne države s sedežem na Dunaju,

katerih okoliš (uradno območje) v celoti ali deloma sovпада z okolišem urada, navedenega pod točko B, vendar ne celotno območje zvezne države.

22.a čl. Zakona o narodnih skupnostih (VoGrG) se glasi:

22.a čl. (Ustavno določilo): Če bi prišlo do sprememb ozemeljskih delov, navedenih v prilogah 1 in 2, zaradi razdružitve ali združitve občin, se lahko oznake v prilogah 1 in 2 z uredbo zvezne vlade po pridobitvi mnenja deželne vlade uskladijo s spremembami.

Ustavnopravne določbe manjšinskega šolskega zakona za Koroško

Manjšinski šolski zakon za Koroško, Zvezni uradni list št. 1959/101, nazadnje spremenjen z zveznim zakonom, Zvezni uradni list I, št. 138/2017, katerega 7. člen (ustavno določilo) vsakemu učencu zagotavlja pravico, da v določenih šolah, ki so v skladu s 1. odst. 10. čl. na zgodovinskem naselitvenem območju manjšine, lahko rabi slovenski jezik kot jezik pouka ali da se ga uči kot obvezni predmet, če je to volja zakonitega zastopnika, je bil sprejet kot izvedbeni zakon k 7. členu Avstrijske državne pogodbe (ADP). Poleg tega je treba v skladu s 1. odst. 11. čl. določiti še druge šole, v katerih obstaja trajna potreba po zadovoljitvi pravnih pravic, ki jih določa 2. vrstica 7. čl. Avstrijske državne pogodbe, Zvezni uradni list št. 152/1955. Manjšinski šolski zakon vsebuje med drugim naslednja ustavna določila:

2. člen: Zakonodaja in izvršna oblast je v zadevah, navedenih v nadaljevanju, v pristojnosti zvezne države:

- a) v zadevah osnovnih in glavnih šol, ki so relevantne za slovensko manjšino, z izjemo določitve krajev;
- b) v zadevah srednjih šol, ki so relevantne za slovensko manjšino;
- c) v zadevah dopolnilnega izobraževanja učiteljev v slovenskem jeziku;
- d) v zadevah nezavezujočega pouka slovenskega jezika v obveznih in srednjih šolah;
- e) v zadevah šolskega nadzora za šole, navedene pod točkama a in b, in pouk, naveden v točkah c in d.

3. člen: Pristojnost zvezne države je zakonodaja o načelih, medtem ko sta izvedbena zakonodaja in izvrševanje v zadevah krajevne določitve javnih osnovnih in glavnih šol, ki so relevantne za slovensko manjšino, v pristojnosti dežele.

7. člen: Vsakemu učencu ozemlja, določenega v 1. odst. 10. člena tega zakona, je treba zagotoviti pravico do rabe slovenskega jezika kot učnega jezika ali učenja kot obveznega predmeta v šolah, določenih v skladu s 1. odstavkom 10. člena tega zakona, če je taka volja zakonitega zastopnika. Učenec se lahko vpiše k pouku v slovenskem jeziku ali k učenju slovenskega jezika kot obveznega predmeta le z dovoljenjem svojega zakonitega zastopnika.

2.3 Deželne ustavnopravne osnove za varstvo narodne skupnosti

Člen 5 koroške deželne ustave

Z novelo koroške deželne ustave 2017 je bilo v koroško deželno ustavo sprejeto ustavno določilo (državnega cilja) za varstvo avtohtone slovenske narodne skupnosti. Pojasnila v zvezi z zakonodajno iniciativo ZI. 14-22/31, str. 6, glede tega vsebujejo naslednje navedbe:

»Besedilo predvidenega 5. čl. Koroškega deželnega ustavnega zakona (K-LVG) temelji na političnem soglasju strank koalicije.

1. in 2. odst. 8. čl. Zveznega ustavnega zakona (B-VG) se glasita:

(1) Nemški jezik je uradni jezik republike, ne glede na pravice, ki jih jezikovnim manjšinam zagotavlja zvezna zakonodaja.

(2) Republika (zveza, dežele in občine) priznava svojo zraslo jezikovno in kulturno raznolikostjo, ki se izraža v avtohtonih narodnih skupnostih. Jezik in kulturo, obstoj in razvoj narodnih skupnosti je treba spoštovati, varovati in spodbujati.«

Veljavna različica 5. čl. K-LVG se zaradi rabe besede »manjšina« v ednini nanaša na obstoj slovenske narodne skupnosti na Koroškem (prim. Havranek/Sturm, Der Kärntner Landtag – Rechtsgrundlagen für die Landtagsarbeit, op. 1 k 4. čl. 4 K-LTGO).

Ker deželni zakonodajalec ni pristojen za določitev manjšinskega jezika kot dodatnega uradnega jezika v prometu z uradi, ima predlagana določitev nemškega jezika za deželni jezik prav tako kot navedba manjšinskih pravic v 1. odst. 5. čl. K-LVG zgolj pomen deklarativne ponovitve 1. odst. 8. čl. B-VG, ki velja tudi za dežele (prim. Sprachenrecht in Österreich, str. 192; Marko, 1. odst. 8. čl. 1 B-VG, v: Korinek/Holoubek et al., Österreichisches Bundesverfassungsrecht, Rz 6).

Pravice manjšine do rabe lastnega namesto državnega jezika so ustavnopravno urejene predvsem v Saintgermainski mirovni pogodbi (prim. 3. in 4. odst. 66. čl.), v Avstrijski državni pogodbi iz leta 1955 (prim. 3. vrstico 7. čl.) ter v Zakonu o narodnih skupnostih, Zvezni uradni list št. 396/1976, nazadnje v različici Zveznega uradnega lista I št. 84/2013. Na veljavnost teh določb 5. čl. K-LVG v smislu 1. odst. 99. čl. B-VG ne vpliva.

Predlagano ustavno določilo v 2. odst. 5. čl. K-LVG ima za vzor 2. odst. 8. čl. B-VG.

Člen 5 koroške deželne ustave (K-LVG) v različici Deželnega uradnega lista št. 25/2017, ki je začel veljati z začetkom XXXII. zakonodajnega obdobja, se glasi:

(1) Nemški jezik je deželni jezik, kar pomeni, da je jezik zakonodaje in – ne glede na pravice, ki jih jezikovnim manjšinam zagotavlja zvezna zakonodaja – jezik izvršne oblasti Dežele Koroške.

(2) Dežela Koroška se v skladu z 2. odst. 8. čl. Zveznega ustavnega zakona priznava svojo zraslo jezikovno in kulturno raznolikost, ki se na Koroškem izraža v slovenski narodni skupnosti. Jezik in kulturo, tradicijo in kulturno dediščino te narodne skupnosti je treba spoštovati, varovati in spodbujati. Skrb dežele velja v enaki meri za vse prebivalce dežele.

Člen 69 a koroške deželne ustave

Z novelo koroške deželne ustave je bila uvedena tudi dolžnost vsakoletne predložitve poročila koroške deželne vlade o položaju slovenske narodne skupnosti koroškemu deželnemu zboru. Poleg poročil o spremljanju položaja, ki jih predloži Republika Avstrija v okviru mednarodnopravno zavezujočih sporazumov Sveta Evrope, in sicer Evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih in Okvirne konvencije za varstvo narodnih manjšin, mora tudi poročilo koroške deželne vlade omogočati vpogled v razvoj slovenske narodne skupnosti na Koroškem in s tem zagotavlja tudi osnovo za nadaljnji razvoj mirnega sožitja na Koroškem.

Člen 69 a se glasi:

Deželna vlada predloži deželnemu zboru vsako leto najpozneje do 30. junija poročilo o položaju slovenske narodne skupnosti na Koroškem, ki ga tudi objavi.

3. Slovenska narodna skupnost: dejstva in številke

3.1 Raba slovenskega jezika pred uradi in oblastmi ter na topografskih napisih

Na osnovi memoranduma glede dvojezičnih topografskih napisov, uradnega jezika in ukrepov za sodelovanje s slovensko narodno skupnostjo z dne 28. aprila 2011 so bili z novelo Zakona o narodnih skupnostih (VoGrG) leta 2011 na novo urejeni tudi nove topografske oznake in uradni jezik. Na podlagi VoGrG je treba oznake in topografske oznake v skladu z 12. čl. VoGrG namestiti na ozemeljskih delih, navedenih v prilogi 1. V skladu s 13. čl. VoGrG in prilogo 2 razdelka II je treba slovenski jezik dodatno rabiti kot uradni jezik.

Svetovalni odbor Sveta Evrope v poročilu o preverjanju (*opinion*) v okviru 4. postopka spremljanja položaja narodne skupnosti za uresničitev okvirne konvencije izrecno pozitivno ocenjuje izboljšanje medetničnih odnosov na Koroškem zaradi rešitve vprašanja krajevnih napisov in implementacije politične rešitve v Zakonu o narodnih skupnostih leta 2011 po dolgotrajnem iskanju kompromisa udeležencev.²²

V skladu z noto z dne 27. julija 1977, opr. št. 601/14-VI-1/77, glede poročil o izkušnjah z rabo slovenskega jezika kot uradnega jezika so bila v preteklih letih posredovana ustrezna poročila o uradnem jeziku Uradu avstrijskega zveznega kanclerja.

Število vlog in opravljenih uradnih dejanj v smislu VoGrG niha vsako leto, pri čemer se iz predloženih podatkov o rabi slovenščine kot uradnega jezika na uradih v okviru poročanja v skladu z 69. a-čl. Ustavnega zakona Dežele Koroške (K-LVG) lahko izpelje določena kvantitativna stabilnost oz. rahlo povečan obseg od leta 2017 do leta 2018 in od leta 2018 do leta 2019.

Pojasnjevalno še pripominjamo, da upravnokazenski postopki in druge zadeve slovenskih državljanov, ki se obravnavajo v okviru evropskega sodelovanja oz. pravne pomoči, zajemajo pretežni del poslovnih primerov v slovenskem jeziku.²³ Novela 2. odst. 13. čl. VoGrG²⁴ določa, da lahko vsakdo (brez prebivališča) rabi jezik narodne skupnosti v prometu z oblastmi in uradnimi službami. Pojasnila VoGrG²⁵ glede tega opozarjajo na sodno prakso: »Pravno ne (več) veljavne določbe je treba tudi formalno odpraviti (prim. pogoj prebivališča, ki se tako in tako ni več uporabljal v skladu s sodno prakso in teorijo) (pogoj prebivališča po uredbi glede slovenskega uradnega jezika)«. ²⁶ Dopolnilno je treba pripomniti, da je sodba Evropskega sodišča v zadevi Bickel in Franz²⁷ razjasnila tudi evropskopravno razsežnost nacionalnih jezikovnih ureditev manjšinskega varstva. Glede tega so tudi odločbe avstrijskega ustavnega sodišča v skladu s sodno prakso Evropskega sodišča, po kateri se državljani in državljanke Evropske unije, ki govorijo isti jezik, ki je v državi članici dovoljen kot dodaten jezik za promet z oblastmi, ne smejo diskriminirati. Imajo pravico, da se sklicujejo na nacionalne jezikovne predpise.²⁸

Slovenščina kot uradni jezik se rabi tako pisno kot ustno. Enajst zaposlenih v deželni upravi prejema v svojih službenih enotah dodatek v skladu s 23. čl. Zakona o narodnih skupnostih (VoGrG). Poleg tega slovenski jezik rabijo tudi drugi uslužbenci Urada koroške deželne vlade

²² "A compromise between the regional and local authorities in Carinthia and representatives of the Slovene minority, facilitated by the federal government, led in July 2011 to amendments of the National Minorities Act regarding the use of minority languages in official contacts and in topography. As a result, the state of interethnic relations in Carinthia is considered to have improved; both bilingualism as such and the presence of the Slovene minority have become more accepted as an integral part of society", <https://www.coe.int/en/web/minorities/austria> Opinion 13. 10. 2016, str. 3.

²³ Konvencija o medsebojni pravni pomoči v kazenskih zadevah med državami članicami Evropske unije, ki jo je Svet pripravil na podlagi 34. člena Pogodbe o Evropski uniji z izjavami v prvotni različici, Zvezni uradni list III, št. 65/2005, v različici 8, 3. odst. 5. čl.

²⁴ Zvezni uradni list I št. 46/2011

²⁵ 1220 priloge XXIV. GP – vladni predlog – uvod in pojasnila, stran 7 k 8. vrstici (1. odst. 13. čl.) in 16. vrstica (priloga 2)).

²⁶ Prim. Kolonovits, Sprachenrecht in Österreich (1990), str. 246 in s. s.

²⁷ Evropsko sodišče 24. 11. 1998, Rs.C-274/96.

²⁸ Prim. Kolonovits, Amtssprachen, Diskriminierungsverbot und Minderheitenschutz, ecollex 2014, 701 (704); m. d. avstrijsko ustavno sodišče E517/2018 z dne 13. 3. 2019.

v različnih strokovnih oddelkih pred oblastmi in uradnimi službami v okviru ureditve o uradnem jeziku.

Pretežni del vlog in storitev v slovenskem jeziku za okrajna glavarstva (med drugim prevodi kazenskih sodb in odločb tudi za službe in oblasti, ki niso zajete v VoGrG) in za deželno upravno sodišče avstrijske Koroške prevaja Biro narodne skupnosti pri Uradu koroške deželne vlade. Sodelavci in sodelavke okrajnega glavarstva Velikovec velikokrat sami prevedejo tako pisne kot tudi ustne slovenske vloge in storitve. Ustne storitve v slovenskem jeziku so mogoče tudi v okrajnih glavarstvih Celovec okolica in Beljak in občasno v okrajnem glavarstvu Šmohor.

Kot pristojna enota urada deželne vlade za zadeve slovenske narodne skupnosti ima Biro za slovensko narodno skupnost tudi nalogo osrednje službe za prevajanje in tolmačenje za Urad koroške deželne vlade. Na spletni strani www.ktn.gv.at/volksgruppen so na voljo informacije v slovenskem jeziku in tudi ustrezni obrazci v jeziku narodne skupnosti. Leta 2015 je zvezna vlada sprejela novelo Uredbe o upravnih obrazcih in o obrazcih za vročanje²⁹, s katero so določeni upravni obrazci tudi v jezikih narodnih skupnosti. Te obrazce je treba uporabljati v upravnih postopkih, ki se vodijo v jezikih narodnih skupnosti. Uredba obsega obrazce po Splošnem zakonu o upravnih postopkih (AVG), po Zakonu o upravnih kaznih (VStG) in po Upravnem zakonu o izvršbah (VVG). Ti obrazci kot tudi drugi obrazci, npr. vloge za izdajo potnih listov, osebnih izkaznic, voznških dovoljenj, potrdila o prebivališču, letne ribiške kartice, lovske kartice, potrdila o nekaznovanosti, so na voljo tudi v informacijskem pravnem sistemu RIS in na spletni strani Biroja za slovensko narodno skupnost.

Poleg rabe v uradnih postopkih se slovenski jezik rabi tudi na tiskovinah Dežele Koroške (npr. Kulturni teden) in pri medijskih nastopih. Spletna stran Dežele Koroške oz. podstrani spletne strani so deloma na voljo v dveh jezikih.³⁰

Dežela Koroška deželnim in občinskim uslužbencem na Koroški upravni akademiji ponuja brezplačne tečaje slovenščine (začetni tečaj A1/1, nadaljevalni tečaj A1/2 in tečaj slovenščine A2). Drugim zainteresiranim osebam so tečaji slovenščine na voljo z lastnim prispevkom.

Zakon o narodnih skupnostih (VoGrG) se v ustavnem določilu 12. člena poleg uradnemu jeziku posveča tudi topografskim oznakam. V prilogi 1 VoGrG so taksativno naštetih kraji in določene oznake v jeziku narodne skupnosti, ki naj se uporabljajo. Oznake in napisi topografske narave so torej posebej krajevni napisi, a tudi druge table v krajih. Dvojezične napise je treba vsekakor namestiti na krajevnih oznakah in drugih tablah, nameščenih v krajih ali ki opozarjajo na kraje, ki so na območjih po prilogi 1 VoGrG. To pomeni, da topografska ureditev ne velja zunaj naselij.

Glede na občinsko avtonomijo v skladu s 3. čl. Koroškega splošnega občinah zakona pa je še naprej pravno dopustno postaviti druge dvojezične krajevne oznake ter oznake in napise topografske narave. Do zdaj so nekatere koroške občine uveljavile to možnost, kot na primer pred kratkim mestna občina Bleiburg/Pliberk, ki je v letu 2018 na osnovi soglasnega sklepa občinskega sveta v naseljih Weißenstein/Belšak, Lokowitzen/Lokovica, Schattenberg/Senčni Kraj in Grablach/Grablje postavila dvojezične krajevne napise. S tem imajo vsa 23 naselja na območju občine dvojezične krajevne napise. Občinski svet mestne občine Klagenfurt am Wörthersee/Celovec ob Vrbskem jezeru je 7. marca 2019 sprejel sklep, da bodo ulico v Lendorfu poimenovali po koroškem Slovcu, nekdanjem duhovniku in namestniku predsednika Mohorjeve družbe ter vodji Karitasa, Rudolfu Blümlu (Rudolf-Blüml-Weg), in dne 2. julija 2019 o imenovanju prehoda po Fabjanu Hafnerju, pisatelju in literarnem zgodovinarju, ki je umrl leta 2016. Tudi Dežela Koroška je uveljavila pravico fakultativne postavitve obvestilnih tabel in je turistično tablo z dobrodošlico na Ljubelju postavila v štirih jezikih.

Na prvi seji Foruma za dialog za razvoj dvojezičnega območja, ki je bil ustanovljen na podlagi določil v memorandumu dne 21. 2. 2012, je deželni glavar pod točko dnevnega reda Krajevni napisi/krajevne oznake/kažipot poročal, da so bile na novo odrejene in postavljene vse

²⁹ Zvezni uradni list II št. 405 in 406/2015.

³⁰ Gl. <https://www.ktn.gv.at/Slovensko>; <https://www.ktn.gv.at/Verwaltung/Bezirke/BH-Voelkermarkt/Obrazci%20za%20pro%20a1nje%20v%20slovenskem%20jeziku>;

krajevne table v pristojnosti dežele. Na seji 29. junija 2016 foruma za dialog so člani dali pobudo za evalvacijo uresničitve ukrepov, navedenih v memorandumu, ter morebitnih drugih izvedenih ukrepov. Na podlagi tega je bilo 24 občin pozvanih k poročanju o tem, koliko topografskih oznak in kašipotov so postavili do 26. aprila 2011 in koliko jih je postavila občina. Vseh 24 občin je izjavilo, da je bil memorandum glede postavitve dvojezičnih krajevnih napisov uresničen. Od novele koroške deželne ustave leta 2017 se v okviru 69. a-čl. Zakona o koroški deželni ustavi K-LVG obravnavajo kritike glede morebitne pomanjkljive izvedbe VoGrG v pristojnosti dežele. Poročilo o položaju slovenske narodne skupnosti v skladu z 69. a-čl. K-LVG 2019 je bilo obravnavano 15. oktobra 2019 v odboru za pravo, ustavo, imuniteto, narodne skupnosti in izobraževanje koroškega deželnega zbora z vključitvijo zastopnikov slovenskih organizacij. Na seji Forumu za dialog dne 5. novembra 2019 je bilo pod točko top 4 obravnavano poročilo o položaju slovenske narodne skupnosti 2019 in tudi obsežno mnenje Urada koroške deželne vlade (Direkcije urada deželne vlade/Odd. 1/Biro za slovensko narodno skupnost) o skupnem mnenju predstavniških organizacij koroških Slovencev – Zveze slovenskih organizacij (ZSO), Narodnega sveta koroških Slovencev (NSKS) ter Skupnosti koroških Slovencev in Slovenk (SKS) z dne 17. julija 2019 o poročilu o položaju slovenske narodne skupnosti v skladu z 69. a-čl. K-LVG. Poleg tega je bila na tej seji predložena peticija za ohranitev dvojezičnih sodišč v krajih Ferlach/Borovlje, Bad Eisenkappel/Železna Kapla in Bleiburg/Pliberk, naslovljena na zveznega kanclerja in pristojnega ministra za pravosodje.

Glede nekaterih kritik, zlasti v zvezi z uresničitvijo kompromisa glede krajevnih napisov in uradnega jezika iz leta 2011 v pristojnosti dežele oz. občin po preveritvi s strani pristojnih organov in služb lahko ugotovimo: V dveh občinah so bile v sedmih primerih navedene manjkajoče table (obvestilni znaki za sedem naselij). Po razčiščenju pravnega položaja so bili v skladu z zakonodajo nameščeni še manjkajoči opozorilni znaki po prilogi 1 12. čl. VoGrG in Zakonu o cestnem prometu. Kritika manjkajočih tabel zunaj naselij ob deželni cesti se še preverja. Table ob avtocesti ne sodijo v pristojnost dežele in se morebitne pomanjkljivosti ne morejo odpraviti. Opozarja pa se na obveznost v skladu z 12. čl. VoGrG, po katerem ta obveznost velja le za obvestilne znake, pa tudi za druge obvestilne table na območju delov ozemlja, navedenih v prilogi 1, s katerimi se obvešča o delih ozemlja, zajetih v prilogi 1.

Uvedba poimenovanj cestnih površin je v pristojnosti občin. Mednarodno usklajena priporočila za poimenovanje cestnih površin delovne skupnosti za kartografsko imenoslovje krajskih imen so bila obravnavana na vrsti prireditev Biroja za slovensko narodno skupnost. Obravnavane so bile tudi možnosti za imenovanje cestnih površin po osebah ter tudi vključitev ledinskih imen. Posebni kulturnozgodovinski pomen ledinskih imen je bil predmet razprav o okviru kulturnega tedna 2019 v obliki predavanj in šolskih delavnic. Predstavljene so bile metode za zbiranje. Digitalizacija in izdelava ustreznih kart z ledinskimi imeni sta v nekaterih občinah zaključeni, npr. v občinah Finkenstein/Bekštanj, St. Margarethen/Šmarjeta in Köttmannsdorf/Kotmara vas. Zbiranje in digitalizacijo ledinskih in hišnih imen izvajajo pristojne službe pri Uradu koroške deželne vlade.

V zvezi z mnenjem o rabi slovenskega jezika kot uradnega jezika konkretni praktični ukrepi v pristojnosti dežele niso bili predloženi. Splošna kritika se je nanašala med drugim na manjkajoče praktične ukrepe za rabo uradnega jezika ter manjkajoče dvojezične obrazce v občinah in okrajnih glavarstvih. Glede tega opozarjamo na predhodne izjave o rabi slovenskega jezika kot uradnega jezika. Biro za slovensko narodno skupnost je razširil informacijsko delo glede področja veljavnosti Uredbe o uradnem jeziku in topografskih napisih. Poročila v skladu z 69. a-čl. K-LVG so bila posredovana vsem občinam in okrajnim upravnim uradom na področju veljavnosti Uredbe o uradnem jeziku in topografskih napisih v skladu z 69. a-čl. K-LVG v vednost, spletna stran Biroja za slovensko narodno skupnost www.ktn.gv.at/volksgruppen ter zbirka obrazcev se nenehno posodabljata in širita. Objavili smo tudi prispevek o možnosti rabe uradnega jezika v časopisu koroške občinske zveze »Unsere Gemeinden« (Naše občine) (»Zukunftscodes: Mehrsprachigkeit in der Verwaltung« (Koda prihodnosti: Večjezičnost v upravi, št. 3-4/2019, str. XVII). Biro za slovensko narodno skupnost je občinam in okrajnim upravnim uradom ter deželnemu upravnemu sodišču redno na voljo s pravnim svetovanjem in prevajalsko službo. Leta 2019 je bilo nekaj vprašanj v zvezi z rabo slovenskega jezika v gradbenih postopkih s strankami z neavstrijskim državljanstvom.

Pripravljeno je bilo tudi mnenje v vlogi zaradi zatrjevane kršitve 2. odst. 5. čl. koroške deželne ustave in 2. odst. 8. čl. zveznega ustavnega zakona, ki je bilo posredovano tudi pristojnim službam pri Uradu koroške deželne vlade.

Preverili smo vse kritike v pristojnosti dežele v zvezi s poročilom po 69. a-čl. K-LVG 2019 in odpravili morebitne pomanjkljivosti pri izvedbi Zakona o narodnih skupnostih.

3.2. Varstvo otrok in izobraževanje

Za javne (občinske) otroške vrtce ni podobnih ureditev kot za osnovne šole na območju veljavnosti Zakona o manjšinskem šolstvu. Zavezujoča ustanovitev dvojezičnih otroških vrtcev oz. skupin v vrtcih ob ustreznem najmanjšem številu prijav ni predvidena. Vendar pa koroški Zakon o vzgoji in oskrbi otrok (K-KBBG)³¹ omogoča prostovoljno ustanovitev dvojezičnih otroških vrtcev na strani nosilcev na zasebnopravni osnovi ali na strani javnopravnih nosilcev, posebej v dvojezičnih občinah. Dežela bo podprla vse otroške vrtce v enaki meri, če so podani zakonski pogoji za to.

Petletno izobraževanje vzgojiteljic in vzgojiteljev se izvede na sekundarni stopnji II (Zvezni izobraževalni zavod za elementarno pedagogiko) in se zaključi z maturitetnim izpitom in diplomskim izpitom. Poleg tega je mogoče pridobiti diplomu vzgojiteljice oz. vzgojitelja s končanjem štirisemestrskega izobraževanja (Kolleg). V vsakem primeru je treba opraviti sprejemni izpit. Kvalificirane za dvojezično izobraževanje, vzgojo in varstvo v otroških vrtcih so vzgojiteljice/vzgojitelji, ki so opravili maturitetni izpit v slovenskem jeziku. Zvezni izobraževalni zavod za elementarno pedagogiko v Celovcu slovenski jezik ponuja kot prostovoljni predmet.

Leta 2001 je bil sprejet Zakon o skladu za otroške vrtce (K-KGFG).³² Cilj tega zakona je vzpodbujanje zasebnih dvo- ali večjezičnih vrtcev v naselitvenem območju slovenske narodne skupnosti na Koroškem. S tem zakonom in s tem povezano finančno podporo Dežele Koroške je bilo na eni strani vzpostavljeno spodbujanje ustanavljanja dvojezičnih vrtcev, na drugi strani pa jasne smernice tega zakona zagotavljajo kakovostno dvojezično varstvo otrok. Druga prednost zasebnih dvojezičnih vrtcev na Koroškem je tudi ta, da prijava otrok ni vezana na občinske meje. Starši slovensko govorečega otroka lahko izberejo tudi ponudbo v sosednji občini. Poleg tega se jezikovno in pedagoško delo redno znanstveno spremlja in evalvira. V tej zvezi se pravilno priznava visoka raven dvojezične predšolske vzgoje in ni naključje, da je med prebivalci tudi veliko zagovornikov in prijav za te otroške vrtce.³³

V okviru foruma za dialog je bilo 17. oktobra 2018 dogovorjeno, da bo znotraj oddelka 6 za izobraževanje in šport vzpostavljena čezoddelčna delovna skupina dežele, ki bo jezikovno znanje v slovenskem jeziku na področju elementarne pedagogike preverjala, ohranjala, podpirala in še naprej razvijala. To velja posebej za dvo- in večjezične otroške vrtce, ki po zakonskih predpisih niso dolžni imeti pedagoškega koncepta za slovenski jezik. Delovno skupnost »Jezikovna kompetenca v slovenskem jeziku v večjezičnih otroških vrtcih« pod vodstvom vodje oddelka 6 mag. Gerhild Hubmann sestavljajo predstavnice in predstavniki Univerze Alpe-Jadran, delovne skupnosti zasebnih dvo- in večjezičnih otroških vrtcev ter izobraževalne direkcije. Odvisno od vsebine se na sestanke povabijo še drugi strokovnjakinje in strokovnjaki iz prakse ter vodje otroških vrtcev in dodatni predstavnice in predstavniki slovenske narodne skupnosti. Delovna skupina se trenutno ukvarja z razširjeno uporabo pedagoškega koncepta za učenje jezikov po Gombosu³⁴ in z usposabljanjem ter

³¹ Deželni uradni list št. 13/2011, nazadnje spremenjen z Deželnim uradnim listom št. 74/2019.

³² Deželni uradni list št. 74/2001, nazadnje spremenjen z Deželnim uradnim listom št. 10/2018, s katerim se je v skladu z 2. odst. 12. čl. K-KGFG spremenilo imenovanje kuratorija. V skladu z 20.a čl. je bila uvedena tudi obveznost poročanja deželni vladi za vsako poslovno leto.

³³ 4. avstrijsko poročilo pri OKVNM, str. 106.

³⁴ Glej Mehrsprachigkeit und Sprachkonzepte in der Elementarpädagogik: Georg Gombos, Zwei- und Mehrsprachigkeit früh fördern, Sprachpädagogische Arbeit in elementarpädagogischen Einrichtungen im Kontext von autochthonen Minderheiten am Beispiel der Kärntner Slowenen, v: Jasmin Dolinc, Georg Gombos, Karl Peterlini (izd.), Lernraum Mehrsprachigkeit, Zum Umgang mit Minderheiten- und Migrationssprachen, Verlag Drava 2019, str. 123 in s. s.; Georg Gombos, Den Kindern ein Sprachenbad bieten. Professionelle Spracherwerbsförderung durch zweisprachige Kindergärten, v: Mili Kunčič, Miriam Strmenik, Georg Gombos (avtorji), Skozi leto/Durch das Jahr, Medieninhaber: Slowenischer Schulverein und Slowenisches wissenschaftliches Institut/ Slovensko šolsko društvo in Slovenski znanstveni Institut, Verlag Drava 2003.

izobraževanjem dvojezičnih pedagogov in pedagoginj v vrtcih na IBB v sodelovanju z Delovno skupnostjo zasebnih dvo- in večjezičnih vrtcev. Pedagoška kvalifikacija jezikovne vzgoje dvojezičnih elementarnih pedagogov in pedagoginj je namen nadaljnjih ukrepov. Potekajo tudi pogovori o uvedbi novih mest za otroke pod tremi leti z jezikovno ponudbo v nemškem in slovenskem jeziku. O rezultatih delovne skupine redno razpravlja Forum za dialog.

Na Koroškem deluje 25 varstvenih ustanov predšolske vzgoje (vključno z dnevnim varstvom) s slovenščino s 54 skupinami, v katerih je 1185 otrok, ki imajo ponudbo dejavnosti v slovenskem jeziku in prejemajo deželno subvencijo. Te subvencije so leta 2019 znašale skupaj 2.478.900 evrov.

Pri deželni subvenciji je treba razlikovati med občinskimi vrtci, ki prejemajo deželni prispevek za otroške vrtce (15 ustanov je v letu 2019 prejelo skupaj 1.278.807 evrov), in zasebnimi ustanovami, ki v okviru sklada za dvojezične otroške vrtce prejemajo dodatno subvencijo sklada za otroške vrtce (deset ustanov prejme skupaj 1.200.093 evrov).

Subvencioniranje vzgojno-varstvenih ustanov na Koroškem s slovenskim jezikom v skladu s koroškim Zakonom o skladu za otroške vrtce in koroškim Zakonom o izobraževanju in varstvu otrok

Število otrok, stanje marec 2020
Subvencijske vsote v koledarskem letu 2019

Ime vrtca	Občina	Skupine	Otroci	Deželna subvencija 2018 (v evrih)	Subvencija sklada (v evrih)
Zasebni vrtec Jaz in ti	Ferlach/Borovlje	3	76	90.186,98	129.560
Župnijski vrtec samostana	St. Jakob im Ros./ Šentjakob v Rožu	2	46	66.234,32	80.970
Zasebni vrtec Mavrica Regenbogen	Eberndorf/Dobrla vas	1	25	33.117,16	63.125
Zasebni vrtec Naš otrok – Unser Kind	Klagenfurt/Celovec	2	36	66.234,32	66.350
Zasebni vrtec Ringa Raja	Ledenitzen/Ledince	1	25	33.117,16	63.125
Zasebni vrtec Sonce	Klagenfurt/Celovec	2	52	66.234,32	61.550
Zasebni vrtec Minka	Schiefling/Škofiče	1	25	33.117,16	72.000
Zasebni vrtec Pika	St. Primus/Šentprimož	1	27	33.117,16	62.705
Zasebni vrtec Kekec	Völkermarkt/Velikovec	1	18	33.117,16	65.615
Zasebni vrtec CreaVita Montessori	Klagenfurt/Celovec	1	26	33.117,16	47.500
	Skupaj:	15	356	478.592,90	712.500

Subvencioniranje vzgojno-varstvenih ustanov na Koroškem s slovenskim jezikom v skladu s koroškim Zakonom o izobraževanju in varstvu otrok

Število otrok, stanje marec 2020
Subvencijske vsote v koledarskem letu 2019

Ime vrtca	Občina	Skupine	Otroci	Deželna subvencija 2019 (v evrih)
Župnijski vrtec Triangel	St. Leonhard b. Siebenbrunn/Šentlenart pri S. s.	2	55	66.234,32
Občinski vrtec Feistritz i. Ros./Bistrica v Rožu	Feistritz i. Ros./ Bistrica v Rožu	2	52	66.234,32
Občinski vrtec Ludmannsdorf/Bilčovs	Ludmannsdorf /Bilčovs	2	45	66.234,32
Občinski vrtec Bleiburg/Pliberk	Bleiburg/Pliberk	4	101	114.139,64
Občinski vrtec Bistrica pri Pliberku	Feistritz ob Bleiburg/ Bistrica pri Pliberku	3	73	90.186,98
Občinski vrtec Bad Eisenkappel/Železna Kapla	Bad Eisenkappel/ Železna Kapla	3	48	90.186,98
Občinski vrtec Globasnitz/Globasnica	Globasnitz/Globasnica	2	43	66.234,32
Občinski vrtec Sittersdorf/Žitara vas	Sittersdorf/Žitara vas	2	42	66.234,32
Zasebno dnevno varstvo Jaz in ti	Ferlach/Borovlje	2	43	47.905,32
Zasebno dnevno varstvo ABCČ	Klagenfurt/Celovec	4	69	82.063,90
Zasebno dnevno varstvo Hermagoras/Mohorjeva	Klagenfurt/Celovec	4	68	82.063,90
Kindertagesstätte Feistritz ob Bleiburg/ Celodnevno varstvo Bistrica pri Pliberku	Feistritz ob Bleiburg/ Bistrica pri Pliberku	1	16	108.083,40
Občinski vrtec Ritzing/Ricinje	Völkermarkt/Velikovec	3	68	90.186,98
Kindertagesstätte Bleiburg/ Celodnevno varstvo Pliberk	Bleiburg/Pliberk	1	20	110.349,09
Občinski vrtec Zell/Sele	Zell/Sele	1	29	33.117,16
Občinski vrtec Neuhaus/Suha	Neuhaus/Suha	1	16	33.117,16
Zasebni vrtec Sankt Egyden/Šentilj	Sankt Egyden/Šentilj	2	41	66.234,32
	Skupaj:	39	829	1.278.806,43

Vsote subvencij so rezultat določb K-KBBG za podaljšano bivanje, otroške vrtce in celodnevno varstvo:

Deželna subvencija za vrtce znaša letno (vsote subvencij 2019)

- a) za prvo skupino vrtca 33.117,16 evra;
- b) za drugo skupino vrtca
 - 1. najmanj 40 ur tedenskega delovnega časa, 33.117,16 evra;
 - 2. najmanj 25 ur tedenskega delovnega časa, vendar manj kot 40 ur 23.952,66 evra;
- c) za tretjo in vsako drugo skupino otroškega vrtca,
 - 1. najmanj 40 ur tedenskega delovnega časa 23.952,66 evra;
 - 2. najmanj 25 ur tedenskega delovnega časa, vendar manj kot 40 ur 17.079,29 evra.

Skupina v otroškem vrtcu mora obsegati najmanj 15 otrok in največ 25 otrok pod nadzorom vzgojiteljice in vzgojiteljice za otroke, mlajše od 3 let.

Celodnevno varstvo deluje po ključu 1 : 5. Za skupino najmanj 10 in največ 15 otrok je predviden osnovni znesek v višini 1.318,83 evra/mesec. Zraven se prišteje subvencija za varstvo (odvisno od starosti otrok) na uro v ustanovi. Otroci, starejši od treh let, prejmejo 2,11 evra/uro, mlajši 2,90 evra/uro.

Deželni prispevek za podaljšano bivanje znaša za prvo in drugo skupino vsako leto 23.952,66 evra.

Deželni prispevek za podaljšano bivanje znaša za tretjo in vsako drugo skupino vsako leto 17.079,29 evra.

Proračunska sredstva za Koroški sklad otroških vrtcev znašajo za koledarsko leto 2019 712.500 evrov za 15 skupin. Navedena sredstva se razdelijo med vrtci znotraj tega sklada vsako leto po potrebi. Ta ključ je bil sprejet v kuratoriju.

V okviru seje foruma za dialog dne 5. novembra 2019 je pod točkama top 4 in top 8 potekala tudi razprava o skupnem mnenju predstavniških organizacij koroških Slovencev, torej Zveze slovenskih organizacij – ZSO (Zentralverband Slowenischer Organisationen), Narodnega sveta koroških Slovencev – NSKS (Rat der Kärntner Slowenen) ter Skupnosti koroških Slovencev in Slovenk – SKS (Gemeinschaft der Kärntner Slowenen und Sloweninnen) z dne 17. julija 2019 o poročilu o položaju slovenske narodne skupnosti v skladu z 69. a-čl. K-LFVG ter v zvezi s tem tudi o varstvu in vzgoji otrok, skupaj z mnenjem oddelka 6 in Izobraževalne direkcije avstrijske Koroške.

V zvezi s kritiko manjkajoče ureditve obsega oz. ravni dvojezične vzgoje je Dežela Koroška v okviru postopka preverjanja o 15. a-čl. V-VG dogovora o elementarni pedagogiki za leta od 2018/2019 do 2021/2022 dala pobudo za pojasnilo, da naj se veljavna ureditev Zakona o skladu za vrtce glede dvo- in večjezičnih vrtcev ne spremeni. Koroški zakon o varstvu in vzgoji otrok K-KBBG ureja pedagoške in ekonomske okvirne pogoje, vendar ne detajlnih vsebinskih težišč. Pač pa zakon K-KBBG opozarja na temeljne dokumente, ki so relevantni za dvojezično vzgojo in varstvo, med drugim na zvezni Izobraževalni okvirni načrt za elementarno pedagogiko, ki se uporablja po vsej Avstriji. Treba je poudariti načela za izobraževalne postopke, kot so celovitost in učenje z vsemi čuti, individualizacija, diferenciacija, opolnomočenje, orientacija v življenjskem svetu, inkluzija in udeležba. Poleg tega je dežela z delovno skupino »Jezikovna kompetenca v slovenskem jeziku v večjezičnih vrtcih« dala pobudo, s katero naj se ohranja, krepi in razvija jezikovna kompetenca v slovenskem jeziku na področju predšolske vzgoje.

Delovna skupina za jezikovno kompetenco v slovenskem jeziku v večjezičnih vrtcih razpravlja tudi o obsegu in ravni dvojezičnosti v vrtcih ter o kvalifikaciji elementarnih pedagogov in pedagoginj. Kvalifikacijo elementarnih pedagogov in pedagoginj oz. vsebine izobraževanja določa zvezno ministrstvo v okviru učnega načrta BAfEP.

Izobraževanje za dvojezičnega/-o elementarnega/-o pedagoga/-injo poteka v skladu z veljavnim učnim načrtom. Trenutno določbe učnega programa za elementarne pedagoge in

pedagoginje omogočajo, da šola lahko avtonomno ponuja slovenski jezik kot prosti predmet ali izbirni obvezni predmet (dodatno k rednemu pouku dijakinj in dijakov). Zvezna država pripravlja in odreja učne načrte. Pristojnemu oddelku na BMBWF smo že predlagali, da v učnem načrtu predvidi močnejšo pozicioniranje slovenskega jezika kot jezika narodne skupnosti. Preučena je bila možnost, da bi slovenski jezik kot jezik narodne skupnosti upoštevali v okviru predmetnika tako, da se predvidi ponudba za dodatno izobraževanje za elementarnega/-o pedagoga/-injo v dvojezičnih vrtcih (dodatna izobrazba »Dvojezična elementarna pedagogika«).

Zvezni zavod za elementarno pedagogiko (BAfEP) je že razvil zasnovo za šolski predmet slovenski jezik (maturitetni predmet in v okviru specifične elementarne pedagogike (didaktika/praksa v dvojezičnih vrtcih)) v obliki predmetnika za integrirano dodatno izobrazbo. Za posledični prenos tega izobraževalnega programa v regularni šolski sistem bi bilo treba izvesti šolski poskus, vendar je to v pristojnosti države.

Manjšinsko šolstvo temelji na Zakonu o manjšinskem šolstvu za Koroško³⁵ in je sestavni del vseavstrijskega državnega izobraževalnega sistema.

»Za manjšinske šole se odredijo posebni učni načrti, izobraževalni cilji in vsebine, ki so v skladu z avstrijskimi šolami. Udeležba pri dvojezičnem pouku s pravnega vidika sloni na dveh stebrih. Po eni strani je za šole z eno- in dvojezičnim poukom jasno določeno področje veljavnosti, po drugi strani pa je odločitev vzgojnih upravičencev, da otroke prijavijo k dvojezičnemu pouku, prostovoljna.

Z izobraževalno reformo leta 2017 je bila uvedena nova organizacijska struktura na področju šolskega nadzora v obliki izobraževalne direkcije. Do tedaj obstoječi Deželni šolski svet za Koroško in šolski oddelek pri Uradu koroške deželne vlade sta bila s 1. januarjem 2019 združena v novem zveznem deželnem uradu, Izobraževalni direkciji za Koroško. S tem so bile združene zvezne in deželne zadeve v tako imenovanem »mešanem« uradu, ki bo v prihodnje pristojen za vse vrste šol, z izjemo kmetijskih in gozdarskih srednjih šol oz. glasbenega šolstva na Koroškem.

Oddelek za manjšinsko šolstvo v skladu z 31. čl. Zakona o manjšinskem šolstvu je bil v novi strukturi Izobraževalne direkcije za Koroško nameščen v novem oddelku pedagoške službe. V skladu z 22. čl. Zakona o uvedbi izobraževalnih direkcij (BD-EG) je bila za Izobraževalno direkcijo za Koroško porazdelitev poslov.³⁶ V oddelku Päd/3 – Manjšinsko šolstvo (MSW) so zajete vse zadeve v okviru manjšinskega šolstva. Obsega strokovni nadzor vseh šol na področju Zakona o manjšinskem šolstvu, strokovni nadzor za učni predmet slovenski jezik v vseh drugih šolah, udeležbo pri upravljanju z učnim osebjem, pri obravnavi vseh pravnih zadev ter pri vseh drugih zadevah glede manjšinskega šolstva; usmerjanje upravljanja kakovosti in strateškega razvoja v okviru upravljanja kakovosti šol ter področje vključevanja, raznolikosti in posebne pedagogike na področju manjšinskega šolstva; podporo vodstvu pedagoške službe na področju načrtovanja in usmerjanja izobraževalne direkcije, ki potrebujejo pedagoško strokovno podporo; udeležbo pri izvedbi regionalnih izobraževalnih zasnov (izobraževalne regije, grozdi/kampus) ter osrednjih razvojnih in reformnih načrtov; komunikacijo in sodelovanje z deležniki in zunanjimi partnerji do institucionalne komunikacije in sodelovanja z organizacijami izobraževalne direkcije.

Vodja oddelka Päd/3 – manjšinsko šolstvo (MSW) je Sabine Sandrieser, Bed MA, njen namestnik je dr. Michael Vrbinc.

V skladu z 22. čl. Zakona o uvedbi izobraževalnih direkcij (BD-EG) je bil za Izobraževalno direkcijo za Koroško sprejet poslovnik. Ta predvideva pod točko 12. Manjšinsko šolstvo naslednje:

12.1 Šole manjšinskega šolstva so sestavni del izobraževalne regije. Oddelek manjšinskega šolstva je s šolskim nadzorom pristojen za strokovni nadzor vseh šol in razredov, ki so

³⁵ Podrobnejše informacije o tem v: Das Minderheiten-Schulwesen 1958/59-2018/2019, Direkcija za izobraževanje Koroške, Klagenfurt am Wörthersee 2019; www.bildung-ktn.gv.at.

³⁶ Uradni list Direkcije za izobraževanje Koroške, izdan dne 21. decembra 2018.

organizirane po Zakonu o manjšinskem šolstvu za avstrijsko Koroško. Poleg tega je oddelek tudi zadolžen za strokovni nadzor učnega predmeta slovenski jezik v vseh drugih šolah. Med oddelkom za manjšinsko šolstvo in oddelkom za izobraževalno regijo ter strokovnim štabom je treba uvesti institucionalizirano komunikacijo, da bi zagotovili sodelovanje in usklajevanje vseh potrebnih ukrepov.

12.2 Vodstvo oddelka za manjšinsko šolstvo je treba vključiti pri upravljanju vseh virov učiteljskega kadra, pri obravnavi vseh pravnih zadev ter pri vseh drugih zadevah v okviru manjšinskega šolstva. Da bi zagotovili izpolnjevanje teh nalog, je treba uvesti institucionalizirano komunikacijo med organizacijskimi enotami izobraževalne direkcije.

Zakon o uvedbi izobraževalnih direkcij (BD-EG) predvideva v 20. členu stalni sosvet, ki ima pri vseh zadevah bistvenega pomena na področju šolstva in vzgoje svetovalno nalogo. Člani sosveta izobraževalne direkcije za Koroško so po 21. členu med drugim vsekakor predstavniki slovenske manjšine. Glede tega so bili predstavniki slovenskih krovnih organizacij 13. decembra 2018 obveščeni in naprošeni, naj imenujejo predstavnice in predstavnike. Na strani narodne skupnosti sta bila za stalni sosvet imenovana mag. Lucija Ogorevc-Feinig in VD Heribert Kulmesch.

Na podlagi določb Zakona o šolstvu, Zakona o delovnih razmerjih deželnih učiteljev in Zakona o manjšinskem šolstvu mora biti vodstvo dvojezične šole na področju veljavnosti Zakona o manjšinskem šolstvu dvojezično, torej vešče nemškega in slovenskega jezika, da lahko izpolnjuje svoje naloge. Prvi odstavek 26. čl. Zakona o delovnih razmerjih deželskih učiteljev (LDG) 1984³⁷ predvideva, da je treba v prihodnje izvesti razpis za tako delovno mesto samo pod pogojem, da je v šoli vsaj deset polnih delovnih mest za učitelje.

Kandidatke in kandidati se morajo udeležiti izločitvenega postopka, ki ga vodi komisija. V skladu z 9. odst. 3. čl. Zakona o deželnih pogodbenih učiteljih (LVG)³⁸ morajo učitelji v vodstvu dvojezične osnovne šole na področju veljavnosti manjšinskega šolstva dokazati sposobnost za poučevanje v nemškem in slovenskem jeziku. V mnenju Zveznega ministrstva za izobraževanje, znanost in raziskovanje (BMBWF) (GZ: BMBF-13 462/00643-Präs.11/2015) je obrazloženo, da veljajo te določbe tudi za učitelje po starih zakonskih določbah (Zakon o delovnih razmerjih deželnih učiteljev).

Da bi vsem učiteljem, ki želijo postati ravnatelj šole, na področju veljavnosti manjšinskega šolstva to omogočili, so predstavnice in predstavniki Dežele Koroške in Zveznega ministrstva za izobraževanje, znanost in raziskovanje (BMBWF) sprejeli prehodno rešitev za kandidatke in kandidate:

Do šolskega leta 2020/2021 lahko za mesto ravnatelja kandidirajo tudi učitelji z izobrazbo timskega učitelja oz. timske učiteljice z znanjem slovenščine na nivoju B1 po skupnem evropskem jezikovnem okviru. Od šolskega leta 2021/2022 morajo kandidatke in kandidati za vodstvo osnovne šole izpolniti zakonsko določene pogoje – torej morajo opraviti izpit za poučevanje v nemškem in slovenskem jeziku.

Starši otrok razumejo in sprejemajo dvo- in večjezičnost vse bolj kot prednost pri izoblikovanju jezikovne kompetence. Nenehno rastoče število prijavljenih otrok so jasen dokaz za to.³⁹

V šolskem letu 2019/2020 se na krajevnem območju veljavnosti Zakona o manjšinskem šolstvu (ZMŠ) dvojezični pouk oz. pouk slovenščine ponuja v skladu z Zakonom o manjšinskem šolstvu na Koroškem v 58 (57)⁴⁰ osnovnih šolah, od tega je 1 (1) šola ekspoziura, ter v 17 (17) novih srednjih šolah. V dveh osnovnih šolah (Osnovna šola Ferlach/Borovlje 2 in Osnovna šola Ferlach/Borovlje 3) ni prijav za dvojezični pouk.

³⁷ Zvezni uradni list št. 302/1984 v različici Zveznega uradnega lista I, št. 112/2019.

³⁸ Zvezni uradni list št. 172/1966 v različici Zveznega uradnega lista I, št. 112/2019.

³⁹ 20 Jahre VGB, str. 92.

⁴⁰ Številke v oklepajih se nanašajo na šolsko leto 2018/19.

V vseh splošnoizobraževalnih obveznih šolah (ljudskih šolah in novih srednjih šolah) na krajevnem območju veljavnosti v skladu z Zakonom o manjšinskem šolstvu 2366 (2353) učencev in učenk oz. dijakinj in dijakov obiskuje dvojezični pouk oz. pouk slovenščine.

Kraji z osnovnimi šolami na Koroškem – 2019/2020

	Število	Izpostave
Kraji z osnovnimi šolami na Koroškem	230	3
Kraji z osnovnimi šolami na krajevnem območju veljavnosti ZMŠ	58	1
Kraji z osnovnimi šolami na krajevnem območju veljavnosti ZMŠ s prijavi za dvojezični pouk	56	1
Kraji z osnovnimi šolami na krajevnem območju veljavnosti ZMŠ brez prijav za dvojezični pouk	2	0
Dvojezične osnovne šole zunaj krajevnega območja veljavnosti ZMS	2	0

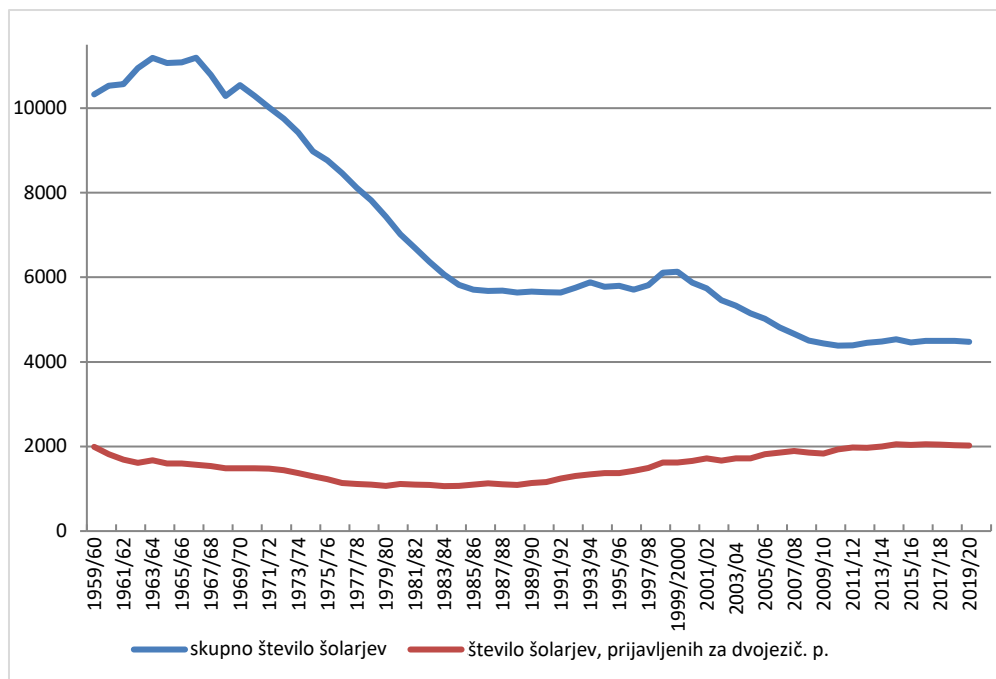
Na krajevnem območju veljavnosti Zakona o manjšinskem šolstvu je skupaj 4474 (4497) učencev in učenk v ljudskih šolah. Od teh je 2023 (2031) prijavljenih za dvojezični pouk, kar v odstotkih znaša 44,22 odstotka (45,16 %).

Zunaj krajevnega območja veljavnosti učenci in učenke lahko obiskujejo dvojezični pouk v skladu z Zakonom o manjšinskem šolstvu v dveh osnovnih šolah v mestu Celovec. V mestu Celovec je za dvojezični pouk prijavljenih 197 (207) učencev in učenk.

343 (322) učencev in učenk obiskuje pouk slovenščine v 17 (17) novih srednjih šolah, kar v odstotkih znaša 12,08 odstotka (10,59%). V novih srednjih šolah zunaj območja veljavnosti Zakona o manjšinskem šolstvu obiskuje 0 (25) učencev prostovoljni predmet slovenščina v 0 šolah (v dveh šolah NMS St. Veit/Nova srednja šola Šentvid 1 in NMS Lavamünd/Nova srednja šola Labot).

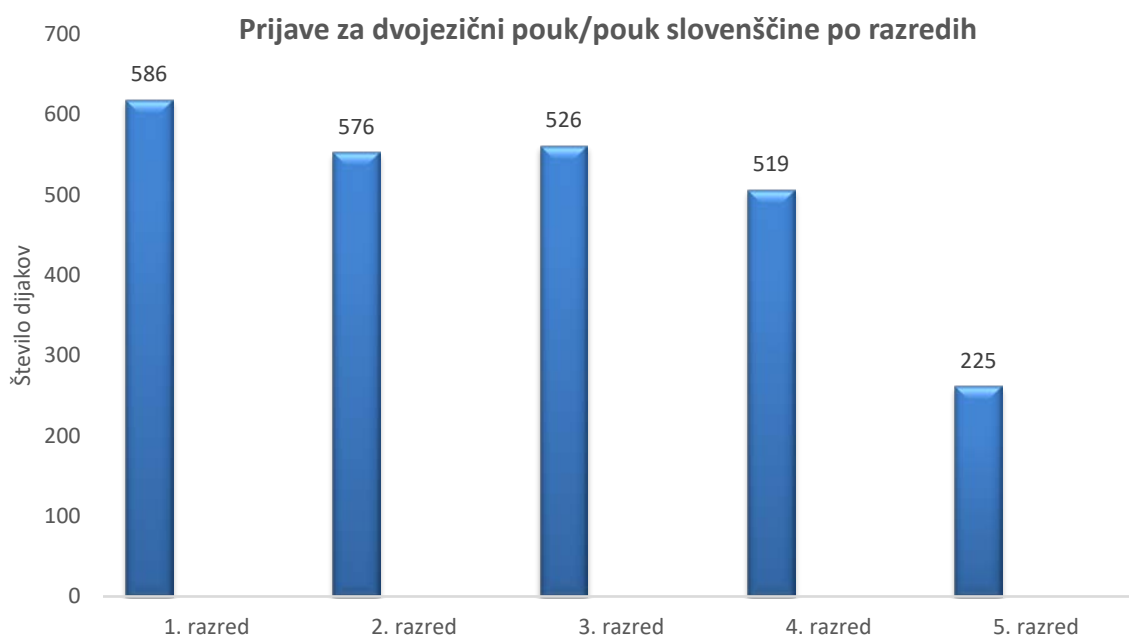
Prijave za dvojezični pouk/pouk slovenščine na območju veljavnosti Zakona o manjšinskem šolstvu za Koroško od šolskega leta 2010/2011

Šolsko leto	Število dijakov skupaj	Dvojezični	Odstotek	Celovec
2010/2011	4385	1928	43,96 %	182
2011/2012	4395	1975	44,93 %	166
2012/2013	4451	1972	44,37 %	173
2013/2014	4486	2000	44,52 %	183
2014/2015	4535	2052	45,25 %	188
2015/2016	4462	2037	45,65 %	208
2016/2017	4496	2053	45,66 %	228
2017/2018	4501	2044	45,41 %	220
2018/2019	4497	2031	45,16%	207
2019/2020	4475	2023	45,21%	197

Prijave za dvojezični pouk/pouk slovenščine od 1. do 5. razreda 2019/2020

1. razred	2.razred	3.razred	4.razred	5. razred	
586	576	526	519	225	
				NMS (NSŠ)	104
				Splošnoizobr. viš. šole	41
				ZG/ZRG za Slovence	80

V osnovnih šolah je v šolskem letu 2019/2020 v prvem razredu prijavljenih 586 (618) učencev in učenk za dvojezični pouk, v drugem razredu 576 (553), v tretjem 526 (531) in četrtem 519 (506).

V prvem razredu prve sekundarne stopnje se 225 (261) učencev in učenk udeležuje pouka slovenščine. Od tega je 104 (109) učencev in učenk obiskovalo pouk slovenščine v novih srednjih šolah (NMS), 41 (51) v splošnoizobraževalnih višjih šolah in 80 (101) v Zvezni gimnaziji oz. Zvezni realni gimnaziji za Slovence s slovenščino kot jezikom pouka.

Slovenščina se poučuje v splošnoizobraževalnih in poklicnih gimnazijah oz. višjih šolah (AHS in BMHS) v različnih oblikah, kot predmet (alternativni živi tuji jezik, izbirni obvezni predmet, neobvezni predmet) in kot jezik pouka na Zvezni gimnaziji in Zvezni realni gimnaziji za Slovence (ZG/ZRG za Slovence), na Dvojezični trgovski akademiji (TAK) in v Zasebni višji šoli za gospodarske poklice (HLW) St. Peter.

V šolah s slovenščino oz. z nemščino in s slovenščino kot jezikom pouka se maturitetni in diplomski izpit izvedeta v standardizirani obliki kot v drugih avstrijskih splošnih in poklicnih gimnazijah oz. višjih šolah (AHS in BHS). V vseh treh šolah, tj. v Zvezni gimnaziji in Zvezni realni gimnaziji za Slovence (ZG/ZRG za Slovence), na Dvojezični trgovski akademiji (TAK) in v Zasebni višji šoli za gospodarske poklice (HLW) St. Peter so standardizirane naloge za predmet slovenščine oz. (uporabne) matematike v nemškem in slovenskem jeziku.

Zvezno gimnazijo in Zvezno realno gimnazijo za Slovence v Celovcu obiskuje 569 (586) dijakov in dijakinj, dvojezično Zvezno trgovsko akademijo v Celovcu 252 (253) dijakov in dijakinj ter Zasebno višjo šolo za gospodarske poklice in Enoletno gospodarsko šolo v Šentpetru pri Šentjakobu/St. Peter bei St. Jakob 145 (138) dijakov in dijakinj. To pomeni, da 966 (977) dijakov in dijakinj obiskuje tri srednje šole na območju veljavnosti Zakona o manjšinskem šolstvu, v katerih je slovenski jezik oz. sta slovenski in nemški jezik enakopravna jezika pouka.

V drugih splošnoizobraževalnih višjih šolah in poklicnoizobraževalnih šolah je 583 (548) dijakov in dijakinj prijavljenih za slovenščino kot izbirni predmet ali alternativni obvezni predmet oz. kot neobvezni predmet.

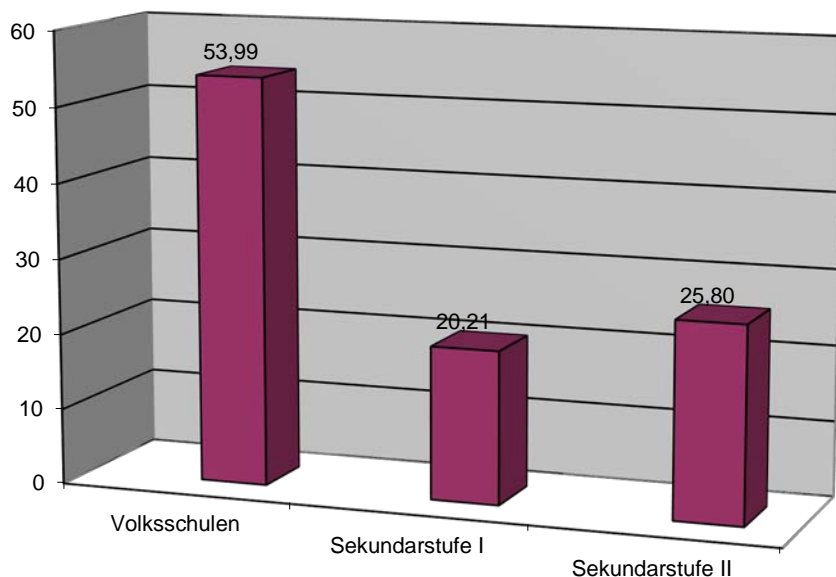
Skupaj se v šolskem letu 2019/2020 na Koroškem pouka slovenščine udeležuje 4112 (4110) dijakov in dijakinj dvojezičnega pouka oz. pouka slovenščine.

Pregled porazdelitve prijav za dvojezični pouk/pouk slovenščine 2019/2020

Celotna Koroška					
4112					
Šole na območju veljavnosti ZMŠ				Šole zunaj območja veljavnosti ZMŠ	
Skupno število prijav				Skupno število prijav	
3332				780	
9.–12./13. razred	ZG/ZRG za Sl.	Dvojezična TAK	Višja šola Šentpeter/Enoletna strok. šola Šentpeter	Splošnoizobraževalne višje šole	Poklicnoizobraževalne višje šole
	212	252	145	47	405
5.–8. razred	ZG/ZRG za Sl.	NSŠ		Splošnoizobraževalne višje šole	Novo srednje šole
	357	343		131	0
1.–4. razred	Osnovne šole			Osnovne šole	
	2023			197	

2019/20

	Odstotki	Število dijakov
Osnovne šole (ljudske šole)	53,99	2220
Sekundarna stopnja I	20,21	831
Sekundarna stopnja II	25,80	1061
Skupaj		4112

Podatki kažejo, da število prijav za dvojezični pouk na krajevnem območju veljavnosti Zakona o manjšinskem šolstvu v zadnjih treh desetletjih stalno raste. Izraženo v odstotkih je podana rast v obsegu 19,37% v šolskem letu 1988/89 na 45,21% v šolskem letu 2019/2020.

Na prehodu s primarne stopnje na sekundarno stopnjo I prihaja do preloma pri prijavah za pouk slovenščine. V absolutnih številkah v šolskem 2019/2020 pouk slovenščine v 17 novih srednjih šolah na krajevnem območju veljavnosti Zakona o manjšinskem šolstvu obiskuje 343 (12,08 %) dijakinj in dijakov. Razlog za majhno udeležbo pouka slovenščine v novih srednjih šolah v primerjavi z rastočimi številkami dijakinj in dijakov v osnovnih šolah so učiteljice in učitelji ter ravnateljice in ravnatelji v prejšnjih letih videli v organizacijskih težavah pri izvedbi pouka slovenščine (premalo kadrov, pouk slovenščine po rednem pouku oz. popoldan). Kljub temu tudi po prenovi učnega načrta za slovenski jezik v novih srednjih šolah (NMS) leta 2012 ni prišlo do bistvenega porasta števila dijakinj in dijakov. V smislu kontinuiranega jezikovnega izobraževanja na prehodu iz štiriletne osnovne šole na prvo sekundarno stopnjo bi bilo treba izvesti poglobljeno oceno razlogov za to, da se ponudba v novih srednjih šolah ne sprejme.

V osnovnih šolah na krajevnem območju veljavnosti Zakona o manjšinskem šolstvu v šolskem letu 2019/2020 poučuje 244 dvojezičnih učiteljic in učiteljev ter 107 timskih učiteljic in učiteljev. Število dvojezičnih kvalificiranih učiteljic in učiteljev v osnovnih šolah oz. v novih srednjih šolah je premajhno. Dodatno lahko na podlagi starostne strukture aktivnih učiteljic in učiteljev sklepamo, da se bodo nekateri v naslednjih letih upokojili. Zato se z ustreznimi ukrepi in projekti dela za ohranitev in nadaljnji razvoj izobraževalne ponudbe.

Kot izobraževalna ponudba je dvojezični pouk oz. pouk slovenščine izraz dvojezičnosti na tem območju z nemščino in s slovenščino kot jezikom neposrednih sosedov. Da bi olajšali učenje jezika učencev oz. dijakov, prijavljenih k dvojezičnemu pouku, je treba zagotoviti individualiziran pouk, usmerjen v pridobivanje kompetenc. Zato je v središču pozornosti razvoj

visoke kakovosti pouka, da bi lahko izpolnili naloge avstrijskega šolskega sistema z upoštevanjem te posebne ponudbe. To še posebej velja glede najnovejših sprememb, kot so standardi izobraževanja, standardizirani maturitetni izpit in diplomski izpit, reforma osnovne šole, nova višja gimnazija, prehodno obdobje iz vrtca v osnovno šolo, avtonomija šol in izobraževalno reformo 2017.

Dvojezična izobraževalna ponudba je pomembna tudi v okviru čezmejnega sodelovanja. Konkretno obstaja na izobraževalnem področju že vrsto let »mešana komisija za šolstvo«, v okviru katere se izmenjujejo informacije o izobraževalnih temah pri manjšinah. Poleg tega so aktivni tudi čezmejni jezikovni asistentke in asistenti oz. je prišlo do izmenjave pedagogov in pedagoginj med koroškimi in slovenskimi osnovnimi šolami. Tudi na področju poklicnih šol oz. izobraževanja vajencev je prišlo do izmenjave izkušenj.

Na področju višjih splošnoizobraževalnih šol oz. v poklicnoizobraževalnih šolah na območju veljavnosti Zakona o manjšinskem šolstvu so se na podlagi bilateralnih pogodb med Avstrijo in Slovenijo prav tako zaposlili jezikovni asistenti in asistentke.

Trenutno se izvajajo posebni ukrepi in projekti za nadaljnji razvoj dvojezičnega izobraževanja na prehodu iz vrtca v osnovno šolo in s primarne na sekundarno stopnjo.

Na prehodu iz vrtca v osnovno šolo se trenutno izvaja projekt »Kontinuirana jezikovna izobrazba«. Cilj projekta je krepitev pripravljenosti za razvoj kontinuiranih dvojezičnih konceptov na področju manjšinskega šolstva (vrtca in štiriletne osnovne šole), da bi povečali kakovost jezikovnega izobraževanja. Prizadevamo si za vzpostavitev učinkovitih in trajnostnih oblik dvojezičnega izobraževanja v določenih krajih. Pilotni projekt poteka na treh krajih, v Ljudski šoli 1 Borovlje/Volksschule 1 Ferlach s projektnim partnerjem dvojezičnega vrtca Jaz in ti/Kindergarten Jaz in ti, v Ljudski šoli Ledince/Volksschule Lednizen s projektnim partnerjem Dvojezični vrtec Ringaraja/Zweisprachiger Kindergarten Ringaraja in v Ljudski šoli Šentprimož/Volksschule St. Primus s projektnim partnerjem Dvojezičnim otroškim vrtcem Šentprimož/Zweisprachiger Kindergarten St. Primus.

Posledica kontinuiranega jezikovnega izobraževanja z jezikovnimi koncepti za specifične kraje od vrtca do konca osnovne šole je tudi učinkovito dvojezično izobraževanje. V trenutni praksi samo izjemoma prihaja do sodelovanja med odgovornimi osebami na področju elementarne in primarne pedagogike, ki se skupaj ukvarjajo z jezikovnimi koncepti za kontinuirano dvo- ali večjezično izobraževanje. Glede na tranzicijo je treba tudi dvo- in večjezikovno vzgojo postaviti v ospredje kot usmeritev v prihodnost. Trajnostne, inovativne spremembe lahko postanejo veljavne samo, če vsi udeleženci v njih vidijo vir in če jih oblikujejo vsi v enakopravnem sodelovanju.

Drugi ukrep je serija modulov jezikovne vzgoje v zvezi z večjezičnostjo. Izobraževalna direkcija Koroške (odd. Päd 3/MSW) je skupaj s Pedagoško visoko šolo Koroške, z Univerzo Alpe-Jadran v Celovcu ter z Inštitutom za izobraževanje in svetovanje ustanovila skupno niz izobraževanj za pedagoge in pedagoginje v vrtcih in osnovnih šolah. 25 elementarnih pedagogov in pedagoginj je v letih 2018 in 2019 skupaj obiskovalo izobraževalne prireditve, katerih cilj je bilo izboljšano sodelovanje med vrtci in osnovnimi šolami.

Poudarek v seriji modulov je bil na pomenu ozaveščanja za (več)jezično vzgojo in senzibilno jezikovno prakso v okviru pedagoškega dela. Jezikovne kompetence – tudi v smislu opismenjevanja (*literacy*) – so enako pomembne tako za izobraževalno pot kot tudi za poznejšo poklicno kariero. Cilj te serije modulov je torej bila krepitev (več)jezične in med-/transkulturne sposobnosti razmišljanja ter udejstvovanje pedagogov in pedagoginj.

Za nadaljnji razvoj dvojezične vzgoje na prehodu s primarne na sekundarno stopnjo je treba okrepiti kontinuirano jezikovno vzgojo na prvi sekundarni stopnji. Učni načrt za slovenski jezik v oddelkih v novih srednjih šolah predvideva, da se slovenščina lahko uporablja tudi kot jezik pouka pri drugih predmetih (metoda CLIL – *content and language integrated learning*). Prednosti pouka, usmerjenega na vsebine, so med drugim v uporabi sinergij med jezikovnim in stvarnim učenjem.

Nadaljevanje dvojezičnega pouka podobno dvojezičnemu pouku v ljudskih šolah na sekundarni stopnji postavlja potrebo po jezikovno kvalificiranih strokovnih učiteljicah in učiteljih v središče nadaljnjih ukrepov za pospeševanje dvojezične izobraževalne ponudbe. Izobraževalna direkcija je uvedla naslednje ukrepe za omilitev nenadnega padca števila prijav za dvojezični pouk na prehodu s primarne na prvo sekundarno stopnjo:

- **Projekt: »Avstrijsko manjšinsko šolstvo – jezikovna raznolikost z zgodovino – potujoča razstava«⁴¹**

Zvezno ministrstvo za izobraževanje, znanost in raziskovanje (BMBWF) je pri organizaciji Demokratizentrum na Dunaju naročilo izdelavo potujoče razstave na temo avstrijskega manjšinskega šolstva. Izdelanih je bilo deset tabel – z avdiovodnikom – ter spremljevalna publikacija za učitelje in učiteljice z didaktičnimi materiali in s projektnimi predlogi. Poleg tega so šole prejele tudi informacijski dopis. Šole od prve sekundarne stopnje naprej si lahko izposodijo potujočo razstavo, ki je namenjena krepitvi identitete in ozaveščanju glede zgodovine pripadnikov priznanih manjšin; prikazu zaznave manjšin v Avstriji oz. predstavitvi splošnega znanja o manjšinski politiki; posredovanju vrednot, kot so strpnost, vrednotenje in spoštovanje, priznanje raznolikosti družbe in priložnosti ter potenciali večjezičnosti.

Potujoča razstava je bila predstavljena v okviru prireditve »60 let manjšinskega zakona na Koroškem« dne 19. marca 2019 ter na izobraževalnih prireditvah za učitelje in učiteljice mentorje in mentorice prve sekundarne stopnje v okviru konferenc ravnateljev in ravnateljic izobraževalnih regij vzhod in zahod.

	station allomás stacija stanica stanice postaja shtacijona 1 Manjšine – večine Mehrheiten – Minderheiten
	station allomás stacija stanica stanice postaja shtacijona 2 Povijest manjin Geschichte der Minderheiten
	station allomás stacija stanica stanice postaja shtacijona 3 Prava menšín Minderheitenrechte
	station allomás stacija stanica stanice postaja shtacijona 4 Tschuliptschengero arakaripe Minderheitenschutz
	station allomás stacija stanica stanice postaja shtacijona 5 Identitások Identitäten
	station allomás stacija stanica stanice postaja shtacijona 6 Menšinové školství Minderheitenschulwesen
	station allomás stacija stanica stanice postaja shtacijona 7 Manjšinsko šolstvo Manjinsko školstvo
	station allomás stacija stanica stanice postaja shtacijona 8 Természetesen többnyelvű Selbstverständlich mehrsprachig
	station allomás stacija stanica stanice postaja shtacijona 9 Jazyková rozmanitost Sprachenvielfalt
	station allomás stacija stanica stanice postaja shtacijona 10 Výsledky výskumu viacjazyčnosti Forschungsergebnisse zu Mehrsprachigkeit

- **Upravljanje kakovosti med različnimi vrstami šol – usmerjanje dijaških tokov**

Menedžerji in menedžerke upravljanja kakovosti (šolski nadzorni uradniki in uradnice) z uvajanjem nove strukture izobraževalne direkcije prevzamejo naloge, ki presegajo posamezne šole. S to spremembo pristojni šolski nadzor lahko usmerjevalno vpliva na vodstvo različnih šol (osnovnih, novih srednjih šol, splošnoizobraževalnih srednjih šol in poklicnoizobraževalnih srednjih šol) v občini oz. regiji in lahko uvede ukrepe za nadaljnji razvoj kakovosti na področju kontinuirane jezikovne vzgoje na prehodu s primarne na prvo sekundarno stopnjo.

⁴¹ <http://demokratiezentrum.org/ausstellungen/minerheiten.html>.

- **Pouk slovenščine v splošnoizobraževalni srednji šoli AHS v zahodni izobraževalni regiji**

Izobraževalna direkcija za Koroško si prizadeva za uvedbo pouka slovenščine vzporedno z rešitvijo v novih srednjih šolah in srednjih šolah v splošnoizobraževalni šoli predvsem v zahodni regiji (vsaj v Beljaku). Cilj je priprava ponudbe za osem razredov z dodelitvijo dodatnih namembnih realnih ur (prvo leto od 3 do 4 realne ure; v končni fazi od 24 do 32 realnih ur) v okviru danih možnosti. Zvezno ministrstvo BMBWF smo zaprosili za dopolnjevalno namembno dotacijo v okviru pristojnosti. Ustrezen dopis s prošnjo za ugodno rešitev je bil posredovan ministrstvu BMBWF.

- **Priročnik za kontinuirano jezikovno vzgojo za pedagoge in pedagoginje**

Prehodi iz vrtca v osnovno šolo in naprej na prvo sekundarno stopnjo so zmeraj izziv. Dodatno k sistemskim spremembam so otroci med drugim soočeni z drugimi izzivi v zvezi z individualnim razvojem pri usvajanju jezika. Da bi omogočili nemoten prehod med temi stopnjami v okviru jezikovne biografije otrok, je treba doseči harmonizacijo stičišč. To je mogoče uresničiti na podlagi komunikacije, obveščanja in sodelovanja udeležencev. Pripravljenost izobraževalnih ustanov (vrtcev, osnovnih šol, novih srednjih šol, splošnoizobraževalnih srednjih šol) za sodelovanje ter z uskladitvijo konceptov in metod se ustvarijo osnove za uspešno zgodnjo in kontinuirano učenje jezikov oz. za kakovostni jezikovni razvoj dvojezičnih oz. večjezičnih otrok.

Postopek kontinuiranega učenja dveh ali več jezikov se bistveno olajša z usklajenimi izkušnjami učencev v izobraževalnih ustanovah. V priročniku je treba prikazati skupnosti v učnih načrtih izobraževalnih ustanov in podati vpogled v spremljanje prehodov v zvezi s kontinuiranim razvojem jezika na področju dvojezičnosti.

Koncept projekta za razvoj priročnika za kontinuirano učenje jezika na prehodih (od vrtcev, osnovnih šol, novih srednjih šol, splošnoizobraževalnih srednjih šol) na področju dvo- in večjezične prakse smo razvili in posredovali ministrstvu BMBWF za odobritev.

Posebno pozornost je treba posvetiti učnemu gradivu za pouk na področju manjšinskega šolstva. Učbeniki sledijo učnim načrtom, ki se spreminjajo in se obdelajo glede na usmerjenost na kompetence s kompetenčnimi modeli in z opisi ter rastrji. Temu razvoju morajo slediti tudi učbeniki na področju manjšinskega šolstva, pri čemer se zgodi, da se učbeniki, ki so bili preverjeni in odobreni, zaradi manjkajoče ponudbe uporabljajo zelo dolgo. Pred dvema letoma so bili tako nekateri učbeniki izločeni s seznama učbenikov, ker ne ustrezajo več današnjim pedagoškimi in didaktičnim usmeritvam ter učnim načrtom.

Komisija strokovnjakov 32 pri ministrstvu BMBWF je pristojna za aprobacijo slovenskih učbenikov in učnega gradiva ter jih ocenjuje po merilih, ki veljajo za avstrijske učbenike: skladnost z učnim načrtom, upoštevanje samostojnega dela, ustreznost za dijake, stvarna pravilnost, upoštevanje avstrijskih in evropskih razmer, državljanska vzgoja, vključno s pravnimi predpisi, jezikovna oblika/berljivost, ustreznost opreme, enaka obravnava žensk in moških, ustreznost za uporabo pri pouku, usmeritev v kompetenco (izobraževalni standardi, zaključni izpit).

Pomembno je, da je komisija pri novih učbenikih pozorna na usmeritev v kompetence, ki je del učnih načrtov 2020 za primarno in prvo sekundarno stopnjo (prvo srečanje delovnih skupin za učne načrte 28. februarja in 1. marca 2019) in da se avtorji in avtorice posvetujejo in spremljajo. Teme, ki so nastale iz tradicije pouka, in organizacijo v okviru šolskega leta je treba prilagoditi današnjim družbenim danostim oz. jih je treba upoštevati. Učbenike je treba obdelati fleksibilno in na individualiziran način.

Učbeniki so za slovenski jezik (tudi) simbolično pomembni. Morajo biti privlačni, sodobni, ustrezni za dijake ter omogočati kontinuirano učenje jezika in širjenje znanja.

V trenutnem projektu se pripravlja učno gradivo za slovenski jezik na prvi sekundarni stopnji v tiskani in digitalni obliki ob podpori ministrstva BMBWF.

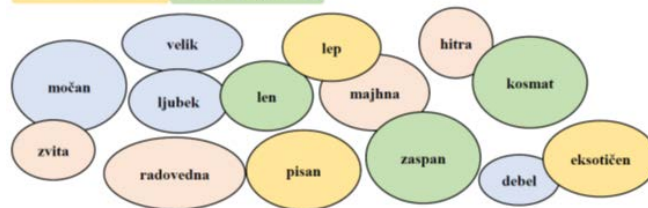
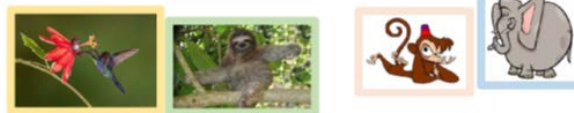
ŽIVALI - živali v in ob vodi, živali v gozdu, živali na kmetiji, živali na travniku, živali v pragozdu

Živali v pragozdu

Braino razumevanje: Berejo in izvedejo navodila.

Pisno sporočanje: Učenci in učenke ustrezno razvrščajo terminologijo in jo smiselno povezujejo v besedne zveze in stavke.

Živalim poišči ustrezne značilnosti. Poveži v besedno zvezo in napiši povedi.

močan slon	Močan slon nese deblo.

Cilj tega dela je tudi, da se omogoči, olajša in na sodoben način vsem dijakom in dijakinjam ponuja učenje slovenskega jezika po spletu. Tako je bila okviru projekta izobraževalne direkcije s podporo ministrstva BMBWF posodobljena ponudba na spletni strani www.slovklik.at. Nova različica je na voljo v spletu od poletja 2019 v formatu html.

Izobraževalna direkcija se vedno potrudi za projekte, katerih cilj je razvoj didaktičnega učnega gradiva. Kljub temu ji ne uspe pokriti potrebe po dvojezičnem/slovenskem didaktičnem gradivu in učbenikih, ki bi podprli postopno učenje jezika.

Glavna težava je v tem, da ni mogoče pridobiti založb za učbenike, ki bi bile zaradi nizkih naklad pripravljene razviti, izdelati in izdati sodobne učbenike v slovenskem jeziku.

Skupno mnenje zastopniških organizacij koroških Slovencev Zveze slovenskih organizacij – ZSO (Zentralverband Slowenischer Organisationen), Narodnega sveta koroških Slovencev – NSKS (Rat der Kärntner Slowenen) ter Skupnosti koroških Slovencev in Slovenk – SKS (Gemeinschaft der Kärntner Slowenen und Sloweninnen) z dne 17. julija 2019 v poročilu o položaju slovenske narodne skupnosti po 69. a-čl. K-LVK vsebuje tudi pripombe na tematsko področje učenja jezika in prehod s primarne na sekundarno stopnjo. V okviru seje dialoškega foruma dne 5. novembra 2019 smo te pripombe obravnavali pod točkama top 4 in top 8 skupaj z mnenji oddelka 6 in Izobraževalne direkcije Koroške.

V zvezi s temo prehoda dvojezičnega pouka s primarne na sekundarno stopnjo ugotavljamo, da se v namen nadaljevanja dvojezičnega pouka na sekundarni stopnji podobno dvojezičnemu pouku v osnovnih šolah pri nadaljnjih ukrepih za pospeševanje dvojezičnega pouka namenja posebna pozornost mdr. kritju dodatne potrebe po jezikovno kvalificiranih učiteljih. Da bi ukrepali proti padcu prijav za dvojezični pouk na prehodu s primarne na prvo sekundarno stopnjo, so bili izvedeni projekti, kot so na primer potujoča razstava na temo avstrijskega manjšinskega šolstva, upravljanje kakovosti med vrstami šol za usmerjanje tokov dijakov, priprava priročnika za kontinuirano jezikovno vzgojo za pedagoge in pedagoginje ter širitev ustrezne ponudbe dvojezičnega pouka vzporedno s rešitvijo, ki jo ponujajo v novih srednjih šolah oz. srednjih šolah (NMS/MS) in splošnoizobraževalnih srednjih šolah predvsem v regiji zahod (vsaj v Beljaku). V 9. razredu obstaja možnost obiskovanja pouka slovenskega jezika v okviru šolske obveznosti (v zadnjem letu) izključno v enoletni strokovni šoli za gospodarske poklice, ki je organizirana v zasebni višji šoli za gospodarske poklice St. Peter. Željo po ustrezni ponudbi pouka v jeziku narodne skupnosti (slovenščine) v politehniški šoli smo posredovali Zveznemu ministrstvu za izobraževanje, znanost in raziskovanje. Glede tega bi bila nujna

adaptacija zakona o manjšinskem šolstvu za Koroško podobno zakonu o manjšinskem šolstvu za Gradiščansko.

Glede kritike na račun manjkajočega celodnevne varstva, prostočasne in socialne pedagogike v skladu s 1. odst. 16. čl. zakona o manjšinskem šolstvu za Koroško so ravnateljice in ravnatelji dolžni skrbeti za to, da se celotni pouk izvaja v enakem obsegu v nemškem in slovenskem jeziku načeloma tudi v ljudskih šolah s celodnevno varstvom. Zaradi števila dvojezičnih učiteljic in učiteljev, ki so na voljo, trenutno ni mogoče docela pokriti potreb dvojezične učne ponudbe. Tudi na tem področju naj zgoraj navedeni ukrepi prispevajo k povečanju izobraževalne ponudbe.

3.3 Glasbeno šolstvo – Slovenska glasbena šola Dežele Koroške/Slovenische Musikschule des Landes Kärnten

Do leta 2015 je bila slovenska glasbena šola organizirana v okviru društva in se je financirala s prispevki staršev in subvencijami Dežele Koroške. Učencem in učenkam oz. dijakom in dijakinjam slovenske glasbene šole je bila tako zagotovljena kakovostna glasbena vzgoja, ki se je odražala v nadpovprečnih uspehih dijakov slovenske glasbene šole pri vsakoletnih natečajih na deželni in zvezni ravni. Rastoče število učencev in dijakov ter vedno višji stroški pa so zahtevali prestrukturiranje. V skupnih pogajanjih s predstavniki slovenskih organizacij je z noveliranjem koroškega Zakona o glasbenih šolah slovensko glasbeno šolo uspelo vključiti v sistem koroških glasbenih šol. S tem je bil dolgoročno zagotovljen obstoj slovenske glasbene šole.⁴² Zakon o glasbenih šolah (Musikschulgesetz)⁴³ deželo zavezuje, da ustanavlja in vodi lastno glasbeno šolo. Naloga glasbene šole s sedežem v deželnem glavnem mestu Celovec ob Vrbskem jezeru je, da na sedežu šole in v krajih na naselitvenem območju slovenske narodne skupnosti na Koroškem v skladu s konceptom glasbenih šol in z načrtom glasbenih šol izvaja glasbeni pouk v slovenskem jeziku, in če je treba, tudi dvojezično. Glasbena šola se imenuje Slovenska glasbena šola Dežele Koroške/Slovenische Musikschule des Landes Kärnten. Tudi delo glasbene šole pri stikih z javnostjo se izvaja dvojezično.

Sodelavce in sodelavke glasbene šole je s 1. julijem 2015 zaposlila Dežela Koroška kot učitelje in učiteljice v glasbenih šolah dežele v okviru prehodnega obdobja ene organizacijske oblike v drugo. S tem je postala glasbena vzgoja v slovenskem jeziku neposredna naloga dežele. V šolskem letu 2019/2020 je prišlo do kadrovske spremembe: Stanje osebja za glasbeno vzgojo v slovenskem jeziku se je povečalo za tri delovna mesta (avdicija je bila septembra 2019, zaposlitev se je začela s 13. januarjem 2020) s polovičnim delovnim časom, tako da je zdaj zaposlenih 19 učiteljev in tajnica.

Zaposleni so glede delovnih pogojev in plač v enakem položaju kot drugi učitelji glasbene vzgoje. Poleg tega so njihove naloge in dolžnosti enake kot za druge (dotedanje) učitelje in učiteljice v glasbenih šolah Dežele Koroške.

Financiranje osnovnih sredstev je urejeno na podlagi dogovorov z društvi oz. občinami, ki dajo na voljo prostore za pouk. Prireditve slovenske glasbene šole se obravnavajo kot prireditve vseh drugih glasbenih šol Dežele Koroške in se, če je treba in glede na finančne možnosti podprejo s sredstvi pododdelka za glasbene šole in dom glasbe.

384 dijakov in dijakinj je v šolskem letu 2017/2018 obiskovalo glasbeno šolo, to je za 24 dijakinj in dijakov več kot v predhodnem šolskem letu. Prirast je predvsem rezultat zgodnje glasbene vzgoje (+18 dijakov in dijakinj pri predmetu *musik. erforschen*). Trenutno se v šolskem letu 2018/2019 v 534 poučevalnih enotah (glavni predmeti, ansambli, elementarna glasbena pedagogika) izobražuje 372 dijakinj in dijakov.⁴⁴

⁴² 4. poročilo Republike Avstrije v skladu z 2. odst. 25. čl. Okvirne konvencije za varstvo narodnih manjšin, Dunaj 2015, str. 49; spletna stran Sveta Evropske unije: <https://www.coe.int/en/web/minorities/austria>; v nadaljevanju: 4. poročilo Avstrije v okviru OKVNM.

⁴³ Deželni uradni list št. 29/2015, 19. maj 2015.

⁴⁴ Nihanje v številu dijakov je rezultat različnih presečnih dnevov; odstopajoče število dijakov in dijakinj je posledica dejstva, da dijaki in dijakinje obiskovanje glasbene šole pogosto prenehajo med šolskim letom. Glede načina štetja: dijaki nimajo

Za dijake se ni nič spremenilo, ker so bili snov, izpitni red in šolnina že pred prevzemom v pristojnosti deželnih glasbenih šol.

Slovenska glasbena šola/Slowenische Musikschule sedeži šol / razvoj pouka			Šolsko leto 2019/20	Šolsko leto 2018/19	Šolsko leto 2017/18	Šolsko leto 2016/17
LŠ Šentlenart p. S.	St. Leonhard bei Siebenbrunn VS	Občina Arnoldstein/Podkloster	14	24	14	17
Kulturni dom Pliberk	Kulturni dom Pliberk/Bleiburg	Občina Bleiburg/Pliberk	20	34	19	17
Dobrla vas	Eberndorf/Dobrla vas	Občina Eberndorf/Dobrla vas	2	2	2	3
SPD »Srce«	Kulturni dom SPD »Srce«	Občina Eberndorf/Dobrla vas	14	19	15	10
SPD »Kočna«	Vereinsraum SPD »Kočna«	Občina Feistritz/Ros./Bistrica v Rožu				
k&k center	k&k kultur-und kommunikationszentrum	Občina Feistritz/Ros./Bistrica v Rožu	5	4	4	4
SPD »Borovlje«	Vereinsraum SPD »Borovlje«	Občina Ferlach/Borovlje	16	21	24	11
LŠ Ledince	Ledenitzen VS	Občina Finkenstein/Bekštanj	46	52	32	29
LŠ Globasnica	Globasnitz VS	Občina Globasnitz/Globasnica	11	11	16	19
Župnija Globasnica	Pfarre Globasnitz	Občina Globasnitz/Globasnica				
Romarski muzej	Pilgermuseum Globasnitz	Občina Globasnitz/Globasnica		18	13	22
LŠ Straja vas	Hohenthurn VS	Občina Hohenthurn/Straja vas	14	9	9	7
Mladinski dom	Jugendheim - Mladinski dom	Občina Klagenfurt/Celovec	126	177	123	111
LŠ Mohorjeva Hermagoras	Mohorjeva Hermagoras VS	Občina Klagenfurt/Celovec	34	37	33	43
SLOG	Slowenisches Gymnasium	Občina Klagenfurt/Celovec	38	29	26	23
SPD »Bilka«	Vereinsraum SPD »Bilka«	Občina Ludmannsdorf/Bilčovs	23	20	15	13
LŠ Bilčovs	Ludmannsdorf VS	Občina Ludmannsdorf/Bilčovs	12	13	12	18
Višja šola Šentp.	St. Peter HLW	Občina St. Jakob/Ros./Šentjakob v Rožu	0	4	20	
SPD »Rož«	Vereinsraum SPD »Rož«	Občina St. Jakob/Ros./Šentjakob v Rožu	8	6	8	14
Šentjakob v Rožu	St. Jakob i. R./Šentjakob v R.	Občina St. Jakob/Ros./Šentjakob v Rožu	0			
SPD »Danica«	Kulturni dom SPD »Danica«	Občina St. Kanzian/Klop./Škocjan	19	17	20	17
KPD »Šmihel«	St. Michael ob Bleiburg Pfarrheim	Občina Feistritz ob Bleiburg/Bistrica pri Pliberku	0	6	6	7
LŠ Šmihel pri Plib.	St. Michael ob Bleiburg VS	Občina Feistritz ob Bleiburg/Bistrica pri Pliberku	28	18	13	11
Farni dom Sele-Fara	Zell-Pfarre Pfarrheim	Občina Zell/Sele	16	13	14	15
Skupno število:			454	534	438	411

glavnega predmeta, igrajo pa v ansamblih in se štejejo kot glave, ne pa kot dijaki glavnega predmeta. Nekateri dijaki imajo dva glavna predmeta in štejejo samo enkrat kot glava. Kot dijaki glavnega predmeta pa se štejejo dvakrat.

3.4 Podpiranje kulturne dejavnosti

Kulturno ponudbo slovenske narodne skupnosti na Koroškem oblikujejo jasni koncepti in angažirana dejavnost dveh krovnih organizacij – Krščanske kulturne zveze (KKZ) in Slovenske prosvetne zveze (SPZ). Sedež obeh organizacij je v Celovcu. Obe sta zbirališče oz. zveza včlanjenih kulturnih društev, skupin in pobud, pri čemer je večji del včlanjenih v obeh krovnih organizacijah. Krajevna kulturna društva in skupine na drugi strani so tudi sami dovolj ustvarjalni in inovativni. Dejavnosti krajevnih kulturnih in izobraževalnih društev kažejo presenetljivo raznolikost, frekvenco in bilanco. Zborovsko petje prispeva k negovanju pesemskega izročila in ljudske kulture. Na mnogih javnih prireditvah in poljavnih srečanjih je pesem bistveni dejavnik negovanja sožitja in skupnega življenja. Nekateri slovenski zbori so zelo uspešni tudi na nadregionalni in mednarodni ravni.

Drugi pomemben steber krajevne kulture je dejavnost gledališč. Tradicija ljubiteljske gledališke dejavnosti pri slovenskih kulturnih društvih na Koroškem je dolga. Nastopi tako odraslih kot tudi mladih so posebni dogodki. Ljudje jih cenijo navzven zaradi zabavnosti, vendar se akterji s temi nastopi tudi izoblikujejo in izobražujejo.

Raznolike in številne vrste in vsebine kulturnih dejavnosti krajevnih kulturnih društev je mogoče naštetih samo točkovno in jih ni mogoče zajeti vseh. Med njimi so:

- zborovsko petje v različnih skupinah in sestavih;
- srečanja pevskih glasbenih skupin;
- upodabljalna umetnost in ljubiteljsko gledališče (skupine mladih in odraslih igralcev);
- profesionalni in polprofesionalni gledališki, glasbeni in plesni projekti;
- predavanja in šolanje, tečaji, delavnice, seminarji, izobraževanje odraslih, zborovanja in razprave;
- jezikovne počitnice;
- medkulturna srečanja;
- literarni večeri in delavnice;
- obvestila in vaška glasila;
- glasbeni pouk v sodelovanju s slovensko glasbeno šolo;
- upravljanje knjižnic, izposoja knjig in video filmov;
- umetnostne razstave, slikarski tedni;
- raziskovanje posebnosti domačega okolja;
- predstavitve del ljubiteljskih umetnikov;
- kabaretni programi in ponudbe za posebne interesne in ciljne skupine;
- kabaretne prireditve in satirična dela;
- lutkovno gledališče;
- folklorne plesne prireditve;
- ljudska kultura, vaške zabave, oživitve izročila in pozabljenih podeželskih delovnih postopkov v obliki natečajev;
- registracija in pojasnjevanje imen v skladu z izročilom;
- zgodovinska kultura, priče preteklosti, pripovedni večeri, zapisi poročil in spominska literatura;
- srečanja in sodelovanje s prijateljskimi društvi in organizacijami, partnerstva društev;
- čezmejni stik in sodelovanje;
- dejavnosti za krepitev zaupanja in skupnega življenja skupaj z nemško govorečimi skupinami in društvi;
- sodelovanje pri cerkvenih slovesnostih in verskih obredih;

- izleti in ekskurzije, zabava, ples, druženje;
- športne prireditve;
- spodbujanje petja v družinskem krogu;
- srečanje ljudskih godcev in pevcev;
- zbiranje in zapisovanje pesniškega izročila, legend in drugih ustvarjalnih del;
- spodbujanje narečne literature in raziskovanja narečij;
- nega krajevne podobe;
- preučevanje in raziskovanje krajevnih posebnosti na področju kulture, narave, etnologije in zgodovine;
- zbirateljska dejavnost glede materialne (snovne) kulturne dediščine;
- izdaja publikacij in zbornikov;
- sodelovanje s starejšo generacijo in priprava posebnih ponudb;
- spominske prireditve;
- izdelava in priprava zvočnih in slikovnih nosilcev, predstavitev z medijsko podporo;
- izdelovanje in urejanje spletnih strani;
- izvedba majhnih filmskih projektov kot so produkcija dokumentarcev ali igranih filmov glede določenih aktualnih ali zanimivih vprašanj ter predvajanje filmov;
- gradnja in vzdrževanje društvenih prostorov itd.⁴⁵

Kulturno življenje narodne skupnosti je na splošno zelo dobro razvito. Kultura in jezik veljata za bistven dejavnik identitete in družbenega sožitja. Ustrezno sta število in gostota društev na južnem Koroškem razmeroma visoka, še posebej v nekdanji coni I koroškega plebiscita. Slovenska kulturna društva na Koroškem se lahko ponašajo z več kot stoletno raznoliko zgodovino. V obdobju nacizma so bila društva razpuščena oz. prepovedana, njihovo premoženje je bilo zaseženo, člani so bili pregnani, deportirani ali celo umorjeni. Po drugi svetovni vojni so bila društva na novo ustanovljena. Kulturni poudarek je tradicionalno in od vsega začetka na področju zborovskega petja in gledališke igre, torej na jezikovno usmerjenih oblikah izražanja. Danes si pretežni del teh društev prizadeva za posredovanje sodobnih oblik umetnosti.

V letu 2019 je bilo več kot 400 različnih kulturnih prireditev slovenskih kulturnih društev in obeh krovnih organizacij – KKZ in SPZ.

S koroškim Zakonom o spodbujanju kulturne dejavnosti 2001 (K-KFördG 2001)⁴⁶ je podana tudi zakonska podlaga za spodbujanje kulture na področju kulturnih dejavnosti slovenske narodne skupnosti v interesu dežele in njenih prebivalcev. Glede spodbujanja kulturne dejavnosti je izrecno navedena naloga spodbujanja oseb in skupin oseb k izvajanju kulturnih storitev glede produkcije in reprodukcije kulture, ki naj ohranjajo kulturno raznolikost kulturnih krogov Koroške, ki jo pogojujejo različni etnični vplivi, vključno z vplivom slovenske narodne skupnosti. Z novimi smernicami za dodelitev kulturnih subvencij na strani Dežele Koroške (Koroške smernice za spodbujanje kulture – K-KFördRL⁴⁷) se subvencije na strani oddelka Umetnost in kultura diferencirajo po naslednjih kriterijih:⁴⁸

a) Subvencije slovenskim kulturnim ustanovam na Koroškem

Točka obsega ožje področje kulturnih subvencij slovenski narodni skupnosti. Letne subvencije so se od leta 2016 znatno povišale (pristojnost Pododdelka oz. Oddelka 14 Umetnost in kultura). Tudi po letu 2016, ko je bila glasbena šola vključena v deželno glasbeno šolo (pristojnost oddelka 6 – izobraževanje), so subvencije ostale na ravni 84.700 evrov v letu 2017

⁴⁵ 20 Jahre VGB, str. 74 in s. s.

⁴⁶ V različici Deželnega uradnega lista št. 71/2018.

⁴⁷ <http://www.kulturchannel.at/foerderungen/kulturfoederungsrichtlinien/>, stanje 20. 11. 2017.

⁴⁸ Podrobnejše informacije vsebujejo kulturna poročila Dežele Koroške na naslovu <https://www.kulturchannel.at/foerderungen/kulturberichte/>.

in 86.400 evrov v letu 2018, kar pomeni v absolutnih številkah 1700 evrov več v letu 2018 (v primerjavi z letom 2017) in v primerjavi z letom 2016 (brez glasbene šole) 28.000 evrov več. Od leta 2018 do 2019 je bilo izplačanih za 28.800 evrov več.

V letu 2016 je 20 slovenskih kulturnih ustanov skupaj prejelo 89.775 evrov. Subvencija glasbeni šoli se od leta 2016 ne financira več iz kulturnih proračunskih sredstev, če izvzamemo zadnjo obročno plačilo v višini 31.375 evrov v letu 2016. Leta 2017 je bilo 22 slovenskim ustanovam izplačanih 84.700 evrov. Leta 2018 je 19 slovenskih kulturnih ustanov prejelo skupaj 86.400 evrov. Leta 2019 je 24 slovenskih kulturnih ustanov zaradi povečanega števila prošenj in zmernih povišanj ter naknadnih subvencij prejelo skupaj 115.200 evrov.

Poleg tega je treba upoštevati dejstvo, da reševanja subvencijskih prošenj od leta 2016 ni več izvajal Biro za slovensko narodno skupnost po naročilu oddelka 6, pododdelka Umetnost in kultura, temveč je to nalogo prevzel oddelek sam.

Tudi obrazec za dodelitev subvencij je bil izdelan v slovenskem jeziku. Pristojna sodelavka poleg tega obvlada tudi slovenski jezik.

b) Subvencije kulturnim ustanovam in projektom z visokim deležem slovenskega in dvojezičnega programa

Na tem področju so bile zajete ustanove z visokim deležem slovenskega programa. Od leta 2016 do 2017 jih je bilo 11 več, kar se je na koncu odrazilo tudi v vsoti subvencij. V letu 2017⁴⁹ je bilo za to kategorijo 22 kulturnim ustanovam in projektom izplačanih 226.880 evrov kulturnih subvencij. Leta 2016 je bilo 14 kulturnim ustanovam in projektom izplačanih 117.400 evrov. Leta 2018 je bilo v tej kategoriji 17 kulturnim ustanovam in projektom izplačanih skupaj 143.111 evrov kulturnih subvencij. Leta 2019 je bilo izplačanih 211.538 evrov v tej kategoriji, pri čemer je bila prvič izplačana osnovna subvencija v višini 53.267 evrov Inštitutu Roberta Musila Univerze v Celovcu/Koroškemu literarnemu arhivu zaradi prisotnosti slovenske literature tako v programu prireditev kot tudi v arhivskem in literarnoznanstvenem delu.

Popoln prikaz in odstotna ocena višin subvencij oz. izračun slovenskega deleža je mogoč samo v omejenem obsegu. Za prikaz celotnega stanja so podatki vsekakor zanimivi, ker se prejemniki subvencij v svojih projektih potrudijo za živeto dvojezičnost na avstrijskem Koroškem.

Relativno visoke subvencije leta 2017 so rezultat poudarjanja projektov na temo umetnosti v javnem prostoru, ki so bili delno ciljno dvojezično usmerjeni.

c) Prejemniki štipendij in kulturnih nagrad, ki pripadajo slovenski narodni skupnosti

V letu 2019 je bilo izplačanih 11.055 evrov v tej kategoriji. Subvencije zajemajo štipendijo, podporno nagrado za literaturo mag. Stefanu Feinigu in nagrado za počastitev dela na področju glasbe Primusu Sitterju. V letu 2018 so bile podeljene tri štipendije in nagrade za upodabljaljočo umetnost mag. art. Nataši Sienčnik MA, BA, in za elektronske medije, fotografijo in film Andriini Mračnikar MA art., Bakk. art. Leta 2018 je bila podeljena tudi nagrada za posebne dosežke za področje prostega kulturnega dela slovenskemu društvu SPD Rož. Skupaj je bilo v tej kategoriji leta 2018 podeljenih 25.179 evrov za štipendije in nagrade. Leta 2017 je bil v primerjavi s tem podeljenih 11.055 za štipendije in nagrade.

d) Podpora slovenski narodni skupnosti na strani pododdelka Ljudska kultura in izročilo

Na strani pododdelka Ljudska kultura in izročilo so bile leta 2017 izplačane tri vloge v skupni višini 5500 evrov. Leta 2018 so bile izplačane tri vloge v skupni višini 4000 evrov. Tudi v letu 2019 je bilo izplačanih skupaj 4000 evrov trem prosilcem.

⁴⁹ Od teh so tri ustanove subvencije prejele dvakrat. Subvencija v višini 500 evrov je bila vrnjena, ker projekt ni bil izveden.

3.5 Podpiranje športa

Po drugi svetovni vojni so se počasi začele izvajati športne dejavnosti tudi znotraj slovenske narodne skupnosti. V okviru Zveze slovenskih organizacij (ZSO) je bila ustanovljena Slovenska fizikurna zveza, ki je bila pozneje poimenovana Slovenska športna zveza. Pod to krovno organizacijo so potem nastala številna društva z različnimi športnimi težišči. Najprej sta to bila Slovensko planinsko društvo in Klub prijateljev lova.

Slovenski atletski klub (SAK) so leta 1970 ustanovili dijaki slovenske gimnazije. Razvil se je eden izmed najbolj priznanih in najuspešnejših nogometnih in športnih klubov koroških Slovencev. Namen društva je v združevanju športnikov slovenske narodne skupnosti na Koroškem. V klubu so dejavne številne ekipe. Dejavnost kluba se osredinja predvsem na Celovec, kjer je tudi njegov stadion. Velik pomen se pripisuje delu z mladimi, pri katerem je poleg športne dejavnosti pomembno tudi ohranjanje jezika. Poteka tudi intenzivno sodelovanje s številnimi nogometnimi ekipami iz Koroške oz. Avstrije ter z nogometnimi ekipami iz Slovenije. Nogometno društvo SAK je bilo že večkrat deželni nogometni prvak na Koroškem, trenutno igra v koroški ligi in je že bil član druge avstrijske zvezne lige. V klube je skupaj združenih 250 športnikov.

Izjemni pojav je odbojarski klub Športni klub Posojilnica Aich/Dob, ki je nastal leta 1982 in ki je od tedaj že zdavnaj presegel razsežnosti vaškega kluba. Športni klub Posojilnica Dob/Aich je eden izmed najuspešnejših v Avstriji in v sosednjih državah ter je bil leta 2018 drugič po letu 2013 avstrijski prvak v odbojki. Daljnovidno vodstvo društva in skrbna izbira mladih sta obrodila trajne sadove v obliki zgodbe o uspehu.

Podobno uspešen je tudi košarkarski klub KOŠ v Celovcu, ki se je razvil iz dijakov ekipe Zvezne gimnazije in Zvezne realne gimnazije za Slovence. V njem je sto aktivnih mladih športnikov. Slovenski košarkarji so dosegli številne uspehe (koroški prvaki, prvaki druge avstrijske zvezne lige, zmagovalci na prvenstvu mladih). Training se odvija v mladinskem domu Slovenskega šolskega društva v Celovcu. V Slovensko športno zvezo so včlanjena številna krajevna slovenska in dvojezična športna društva in klubi, v katerih so zastopane naslednje vrste športa oz. dejavnosti: nogomet, odbojka, košarka, tenis, namizni tenis, šah, karate, judo, jadrnanje, alpsko in nordijsko smučanje, sankanje, alpinizem, lov in ribolov.

V društvih je bilo nekaterim športnicam in športnikom omogočeno, da s pomočjo in podporo svojih družin športne talente razvijejo do tolikšne mere, da so zdaj med najbolj znanimi vrhunskimi športniki Koroške oz. Avstrije.

V skladu s Koroškim zakonom o športu 1997 so bile podeljene športne subvencije v kategorijah množični šport in zdravstveni šport, podpora mladih športnikov, vrhunski šport, gradnja športnih zgradb in velike športne prireditve. V letu 2018 je enajst slovenskih športnih društev in Slovenska športna zveza prejelo športne subvencije v višini 160.000 evrov, ki niso subvencije za športna društva narodne skupnosti. Navedena društva s športnega vidika bistveno prispevajo k ugledu Koroške kot dežele športa. V letu 2019 je trinajst slovenskih športnih društev in Slovenska športna zveza prejelo športne subvencije v višini 300.390 evrov.

Nogomet je za narodno skupnost zelo pomemben. Zato se je tudi zelo potrudila za izvedbo Europeade na Koroškem. Europeada, tj. evropsko nogometno prvenstvo avtohtonih narodnih manjšin, bo leta 2020 izvedena na Koroškem hkrati z uradnim evropskim nogometnim prvenstvom. Europeada 2020 bo izvedena pod geslom »Together unique – Skupaj enkratni – Gemeinsam einzigartig«. Nosilec Europeade je FUENS (Federalistična unija evropskih narodnih skupnosti). Nogometno prvenstvo bosta spremljala okvirni kulturni program ter vseevropsko medijsko poročanje. Europeado 2020 bo organiziralo društvo EUROPEADA, ki mu je Dežela Koroška za koordinacijo, organizacijo in izvedbo Europeade od 20. do 28. junija 2020 odobrila subvencijo v višini največ 300.000 evrov. Skupni izdatki za izvedbo Europeade znašajo 1.131.200 evrov. Zaradi krize, pogojene s koronavirusom, je bila Europeada 2020, predvidena v obdobju od 20. do 28. junija, preložena na leto 2021 (od 19. do 27. junija).

3.6 Znanost, raziskovanje, regionalni razvoj in čezmejno sodelovanje

V okviru slovenske narodne skupnosti deluje nekaj organizacij in ustanov, ki se posvečajo znanstveni obdelavi manjšinskih tem na različnih področjih znanosti in ki na ta način bistveno prispevajo k ozaveščanju ter ohranjanju slovenskega jezika in kulture. Te pobude se večinoma izvajajo na podlagi društvenih organizacij in se podpirajo na različne načine deloma s sredstvi za raziskovanje in znanost, deloma pa za kulturo.

Dve najbolj izstopajoči organizaciji na tem področju sta Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik in Slovenski znanstveni inštitut, katerih dejavnost je bila opisana v poročilu o položaju slovenske narodne skupnosti prejšnjega leta.⁵⁰ Na področju izobraževalnega dela kmetijskega prebivalstva je bila ustanovljena Kmečka izobraževalna skupnost KIS/Bäuerliche Bildungsgemeinschaft, ki obstaja že 30 let.⁵¹

Kmečka izobraževalna skupnost (KIS) je izobraževalna organizacija koroških Slovencev, ki sta jo leta 1988 ustanovila zbornični svetnik SJK dipl. inž. Štefan Domej in zdajšnji direktor Kmetijske in gozdarske zbornice Koroške dipl. inž. Hanzi Mikl. Glavni namen te iniciative samopomoči je strokovno izobraževanje slovenskega koroškega kmečkega prebivalstva v materinščini – v slovenščini. Slovenščina kot jezik dela prebivalstva namreč v kmečkem izobraževalnem sistemu Koroške ni bila upoštevana. Delovanje KIS se je v teku let razširilo na pospeševanje gospodarskega in trajnostnega razvoja kmetijstva in na ohranitev poseljenosti podeželja na avstrijskem Koroškem. KIS tesno sodeluje s koroškimi kmečko-izobraževalnimi dejavniki. Od vsega začetka KIS v duhu skupnega evropskega kulturnega in gospodarskega prostora in odprtosti pomembno skrb in pozornost namenja čezmejnemu sodelovanju z Republiko Slovenijo in s slovenskimi kmetijskimi ustanovami v alpsko-jadranskem prostoru, to je v Italiji, na Hrvaškem in Madžarskem. S tem je povezano tudi usposabljanje južnokoroških kmetov za čezmejno sodelovanje.

S svojim delovanjem KIS redno nagovarja več kot 600 včlanjenih slovenskih južnokoroških kmetij. Glavne dejavnosti organizacije so izobraževalne prireditve in ponudbe, strokovni seminarji ter strokovne ekskurzije po Koroškem in Sloveniji. KIS ponuja tudi slovenske jezikovne tečaje.

Že več let KIS goji tesno projektno sodelovanje z Višjo šolo za gospodarske poklice v Šentpetru v Rožu in s Slovensko gimnazijo v Celovcu ter s Koroško kmetijsko-gozdarsko zbornico.

V okviru čezmejnega sodelovanja KIS sodeluje pri organiziranju prakse študentov in šolarjev iz kmetijskih šol v Republiki Sloveniji na koroških kmetijah. Od leta 2008 skoraj vsako leto prihaja najmanj deset praktikantk in praktikantov za dva tedna ali mesec dni na prakso na koroške slovenske kmetije.

Del letnega delovnega programa KIS je tudi organizacija sodelovanja slovenskih kmetij z avstrijske Koroške na prireditvi Dobrote slovenskih kmetij na Ptuj. Uspešno sodelovanje se odraža v številnih podeljenih in prejetih odlikovanjih ter znakih kakovosti sodelujočim kmetijam za njihove izdelke.

KIS je povezan tudi z Ministrstvom za kmetijstvo in gozdarstvo Republike Slovenije, s slovensko kmetijsko-gozdarsko zbornico in z biotehniškimi izobraževalni centri v Ljubljani, Naklem, Novem mestu (Grm) in na Ptuj.

Leta 2012 je bila pod okriljem Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano Republike Slovenije ustanovljena AGRASLOMAK, to je koordinacija slovenskih zamejskih kmetijskih organizacij. Člani koordinacije so Kmečka zveza v Trstu, iz Avstrije oziroma s Koroškega Skupnost južnokoroških kmetov in kmetov SJK in KIS, z Madžarskega Razvojna agencija Slovenska krajina in s Hrvaškega Kulturno društvo Gorski kotar – sekcija za kmetijstvo. Namen in cilj koordinacije AGRASLOMAK sta medsebojno povezovanje, sodelovanje, izmenjava

⁵⁰ Poročilo o položaju slovenske narodne skupnosti na avstrijskem Koroškem po 69.a čl. K-LVG 2019, str. 26 in s. s.

⁵¹ DI Marinka Mader-Tschertou, Kratek opis Kmečke izobraževalne skupnosti KIS/Bäuerliche Bildungsgemeinschaft rokopolis za Biro za slovensko narodno skupnost, april 2020; gl. tudi <https://de.kisnet.at/>.

informacij, znanja in primerov dobre prakse na področju kmetijstva in podeželja med slovenskimi zamejskimi kmetijskimi organizacijami v vseh petih sosednih državah. Koordinacijsko omizje zaseda vsaj dvakrat letno in vsakokrat pri drugi slovenski kmetijski organizaciji v njeni državi.

KIS z rednim anketiranjem svojih članic in članov ter podpornic in podpornikov spremlja strukturni razvoj kmetij na južnem Koroškem. Vsakih pet do sedem let izvede povpraševanje lastnikov kmetij o njihovih kmetijskih dejavnostih, zadnjih spremembah na kmetiji in njihovih željah za prihodnost. Tako je v zadnjih 20 letih nastal lep pregled razvoja kmetijstva na južnem Koroškem.

KIS seveda sodeluje na številnih strokovnih prireditvah in sejmih, kot sta na primer kmetijsko-živilski sejem Agra v Gornji Radgoni in pliberški letni sejem, bolj znan kot Pliberški jormak. V sodelovanju s Skupnostjo južnokoroških kmetov in kmetov SJK prireja vsako leto Kmečki praznik – srečanje kmetov in kmetov petih dežel.

Dolgoletna sodelavka in projektna koordinatorica KIS ter zdajšnja poslanka v avstrijskem državnem zboru dipl. inž. Olga Voglauer je pripravila brošuro »Učni biotop – šola na kmetiji«, spodbudila je vsakoletno izdajanje kmečkega koledarja, ki kot stalnica redno izhaja že od leta 2008 naprej. V njem so predstavljene kmetije s celotnega dvojezičnega ozemlja Koroške. Ob 30-letnici obstoja KIS je izšla knjiga »Naše kmetije«.

Zelo pomembno vlogo pri Kmečki izobraževalni skupnosti je nad 20 let opravljal dolgoletni predsednik Miha Zablatnik. Organizacijo je vodil vestno in uspešno. Od leta 2019 je predsednica KIS dipl. inž. Marinka Mader-Tschertou, podpredsednika pa sta dipl. inž. Marjan Tomažej in dipl. inž. Tadej Čertov. Kot poslovodkinja pisarne KIS je za polovični delovni čas zaposlena Maja Smrtnik.

Izkušnje čezmejnega sodelovanja pripadnikov manjšin in manjšinskih organizacij na področju znanstvenega raziskovanja se znatno odražajo tudi v EU-programih. V tekočem obdobju programa INTERREG Slovenija–Avstrija 2014–2029 so bili sprejeti štiri projekti, pri katerih so udeležene organizacije oz. ustanove slovenske narodne skupnosti kot projektni ali vodilni partner:

- EUfutur EZTS_Geopark - ARGE Geopark Karavanke, Verein/Društvo Kulturni dom Pliberk/Bleiburg
- Connect SME plus – Slovenska gospodarska zveza & trinitec IT Solutions & Consulting GmbH
- NaKult - ARGE Geopark Karawanken, Verein/Društvo Kulturni dom Pliberk/Bleiburg
- SMART Tourist - Hermagoras Verein Klagenfurt/Mohorjeva Celovec

Z ustanovitvijo Geoparka Karavanke/Karawanken se intenzivira sodelovanje 14 občin (Bad Eisenkappel/Železna Kapla, Zell/Sele, Bleiburg/Pliberk, Feistritz ob Bleiburg/Bistrica pri Pliberku, Sittersdorf/Žitara vas, Gallizien, Lavamünd/Labod, Globasnitz/Globasnica, Neuhau/Suha, Črna na Koroškem, Mežica, Prevalje, Ravne na Koroškem, Dravograd). ARGE Geopark je tudi projektni partner pri projektu »Danube Geo Tour«, ki je bil odobren v okviru transnacionalnega programa INTERREG Danube transnational.

Dne 27. novembra 2019 je bila delovna skupnost Geopark preoblikovana v Evropsko združenje za teritorialno sodelovanje EZTS in je zdaj v skladu z evropskopравnimi določbami lastna pravna oseba sui generis. S tem je sodelovanje 14 občin pomaknjeno z zgolj projektne na administrativno/strukturno raven. EZTS Geopark Karavanke/Karawanken je prva taka organizacijska oblika v Avstriji, ki jo sestavljajo občine⁵² in katere sedež je v Avstriji (v trški občini Eisenkappel-Vellach/Železna Kapla-Bela). Poleg tega je to prvo sodelovanje EZTS, katerega predmet so naloge Unescovega geoparka.

⁵² EZTS Euregio Senza Confini in EZTS Euregio Tirolska-Južna Tirolska-Trentino so člani regije/dežele.

To omogoča strukturno povezovanje območja na južnem Koroškem, ki je bilo gospodarsko, zgodovinsko, topografsko in jezikovno povezano (nekdanja Mežiška dolina/Mießtal) skozi stoletja in v katerem se je kljub spremenjeni državni meji ohranilo veliko osebnih odnosov med ljudmi.

Konkretni cilji EZTS so:

- a) ohranitev geoloških in naravnih virov ter kulture in kulturne dediščine na območju članov;
- b) ozaveščanje, izobraževanje in obveščanje o Geoparku Karavanke ter o pozicioniranju geoparka;
- c) gospodarsko vrednotenje geoparka, med drugim za trajnostni turizem;
- d) na splošno čezmejno sodelovanje, geografsko usklajevanje in interesno zastopstvo ter razvoj celotne regije v smislu trajnostne regionalne politike.

Cilj in predmet sodelovanja 14 občin v EZTS Geoparka Karavanke/Karawanken so predvsem turistično, geološko in izobraževalno vrednotenje in gospodarsko koriščenje regije, ki obsega celotno regijo z vsemi potenciali. Področje kulture, ki vključuje tudi večjezičnost, je prav tako zajeto, ni pa v osredju.

Delovna jezika v EZTS sta slovenščina in nemščina. Vse listine in uradni dokumenti EZTS, posebej zapisniki sej občnega zbora in uprave, se sestavljajo v slovenskem in nemškem jeziku. V primeru odstopanja jezikovnih različic je merodajna nemška različica.

S tem je glede rabe jezikov na strani članov – to so v Geoparku Karavanke/Karawanken izključno občine, torej javnopravne teritorialne enote – pravno zasidrano, da je treba slovenski jezik rabiti enakopravno. Treba je torej izhajati iz dejstva, da se bo slovenski jezik spet v večji meri rabil in govoril. Poleg vsebinskih ciljev EZTS Geopark Karavanke/Karawanken omogoča tudi enkratno priložnost krepite in vzpodbujanja funkcionalnosti slovenskega jezika na področju uradnega jezika.

3.7 Svoboda priznavanja k narodni skupnosti in ljudska štetja

Avstrija je zavezana k načelu svobodnega priznavanja k narodni skupnosti pripadnikov narodne skupnosti. To načelo, ki ga urejata tudi 3. in 4. odst. 1. čl. VoGrG, se glasi:

3. odst. 1. čl.: Noben pripadnik narodne skupnosti ne sme utrpeti škode zaradi izvajanja ali neizvajanja pravic, ki mu pripadajo kot pripadniku narodne skupnosti.

4. odst. 1. čl.: Nobena oseba ni zavezana k temu, da dokazuje pripadnost k narodni skupnosti.

Pojasnila k predlogu vlade o Zakonu o narodnih skupnostih so privedla do tega, da mora enakopravnost položaja izvajanja in neizvajanja pravic izražati, da je uporaba zakonskih pravic zadeva svobodne odločitve pripadnikov narodne skupnosti. Četrty odstavek je treba razumeti v smislu nediskriminacije, ker že od začetka izključuje obveznost priznavanja. To pomeni, da lahko pripadnik narodne skupnosti od primera do primera prosto odloča o tem, ali bo uporabil svojo pravico kot pripadnik narodne skupnosti oz. ali bo izjavil pripadnost k narodni skupnosti. Določba v 4. odst. 1. čl. Zakona o narodnih skupnostih se razlaga tako, da pripadniki narodnih skupnosti naj ne pridejo v tak položaj, da bi se morali odločiti, ali bodo izjavili pripadnost k narodni skupnosti ali ne, s čimer se prepreči psihični pritisk na ljudi.

Pomensko polje med svobodo priznavanja, štetjem, odstopanjem in uporabo manjšinskih pravic zahteva posebno senzibilnost. Registracija po imenih z dodelitvijo določeni narodni skupnosti je že zaradi zgodovinskih izkušenj med nacizmom nesprejemljiva. Tajna ugotovitev materinščine, ki jo predvideva Zakon o ljudskem štetju (Volkszählungsgesetz)⁵³ je bila na

⁵³ Zvezni uradni list št. 159/1950, v različici novele Zveznega uradnega lista št. 398/1976.

Koroškem izvedena prvič in zadnjič leta 1976. Navedeno tajno ugotovitev materinščine je slovenska narodna skupnost na vse načine bojkotirala. Zakon o registrskem štetju (Registerzählungsgesetz), ki je začel veljati prvega januarja 2006,⁵⁴ je omogočil pravno podlago za tajno ugotovitev maternega jezika. Avstrijske narodne skupnosti so to zakonodajno spremembo sprejele pozitivno.

V zvezi s tem pa je treba opozoriti na načelni problem pri ugotavljanju številčnosti manjšin. Velika večina pripadnikov avstrijskih narodnih skupnosti je bila dvojezično vzgojena in večinski jezik obvlada (vsaj) tako dobro kot manjšinskega. Tudi po samopodobi so zanj značilne praviloma in čedalje bolj večplastne identitete v različnih oblikah. Sodobni pojav večplastnih identitet nasprotuje načelu ugotovitve pripadnosti manjšini in s tem povezanemu razslojevanju prebivalstva vzdolž etničnih meja. Ugotovitev materinščine lahko razumejo tako pripadniki narodne skupnosti kot tudi večinskega prebivalstva kot odločitev za ali proti narodni skupnosti oz. za ali proti večinskemu prebivalstvu, tudi če je izvedena anonimno.⁵⁵

Poleg načelne kritike glede štetja in registracije številčnosti narodne skupnosti je treba tudi omeniti, da rezultati ljudskih štetij deloma ne nudijo primerljivih rezultatov glede podatkovne podlage. Oblika vprašanj pri ljudskih štetjih v Avstriji je bila glede rabe jezika različna. V letih 1910 in 1920 se je spraševalo o materinščini, leta 1923 pa o jeziku mišljenja, leta 1934 o pripadnosti kulturnemu krogu, od leta 1952 pa o pogovornem jeziku.⁵⁶ Različni številčni podatki torej odražajo različne ugotovitvene metode in različne, včasih nerazumljive koncepte za ugotovitev, kaj pravzaprav je etnična skupina oz. kdo ji pripada, na drugi strani pa tudi trenutno politično ozračje.⁵⁷

V skladu z ljudskim štetjem leta 1910 (zadnjim pred prvo svetovno vojno) je Koroška v takratnih mejah štela 384.072 prebivalcev, od tega 82.212 (21,4 % skupnega prebivalstva) s slovenskim pogovornim jezikom. V 20. stoletju je na Koroškem prišlo do močnega nazadovanja tistega deleža koroškega prebivalstva, ki pri uradnih ugotovitvah jezika slovenščino (in vindišarski jezik) navaja kot pogovorni jezik. Jezikovno življenjsko okolje narodne skupnosti se je močno spremenilo. Zaradi sprememb notranjih vrednot in zunanjega pritiska po prilagoditvi, ki je bil ponekod izrazit, je prišlo do spremembe jezikovnih in govornih navad znotraj slovensko govorečega prebivalstva. Majhna javna prisotnost slovenskega jezika ter redka možnost slišanja in videnja tega jezika so privedli še do dodatne izgube prestiža slovenskega jezika.⁵⁸

Ljudsko štetje v letu 2001 je bilo zadnje konvencionalno ljudsko štetje v Avstriji, izvedeno po anketnih vprašalnikih, v katerih so bila vprašanja o pogovornem jeziku.⁵⁹

Junija 2000 je svet ministrov sprejel sklep, da ne bo več ljudskega štetja kot doslej in da bo izvedeno samo še registrsko štetje. Pri tem štetju se lastnosti neke enote ne določijo več pri osebah samih, temveč v pretežni meri na podlagi upravnih evidenc. Pogovorni jezik se ne pojavi v nobeni upravni evidenci ali registru, bi se pa lahko ugotovil na podlagi uredbe pristojnega zveznega ministra v skladu s 3. odst. 1. čl. RZG glede na osebe.

Primerjajte izvleček iz Zakona o registrskem štetju (Registerzählungsgesetz RZG), Zvezni uradni list I št. 33/2006, v različici Zveznega uradnega lista I št. 125/2009.

1. razdelek

Ljudsko štetje, štetje pravnih oseb, zgradb in stanovanj

Odredba o izvajanju štetij

§1. (1) Avstrijski zvezni statistični zavod (zvezni zavod) na prelomu vsakega desetletja na presečni dan 31. oktobra, prvič pa na presečni dan 31. oktobra 2011, izvede ljudsko štetje, štetje pravnih oseb, zgradb in stanovanj.

⁵⁴ Zvezni uradni list št. I 33/2006.

⁵⁵ 4. poročilo Avstrije pri OKVNM, str. 21 in s. s.

⁵⁶ Österreichisches Volksgruppenzentrum (Center avstrijskih narodnosti), Volksgruppenreport (Poročilo o narodnih skupnostih) 1997, str. 90.

⁵⁷ 20 Jahre VGB (20 let Biroja), str. 60.

⁵⁸ 20 Jahre VGB (20 let Biroja), str. 60.

⁵⁹ Naslednje informacije so navedene po poročilu deželne statistične službe.

(2) Zvezna vlada je pooblaščenca po preteku petih letih po štetju v skladu s 1. odst. prvič na presečni dan 31. oktobra 2016 odrediti vmesno štetje po tem zakonu na podlagi uredbe, če je treba na podlagi rezultatov statistike o migracijah v skladu s 7. odst. 16-b. čl. Zakona o prijavi prebivališča 1991 (MeldeG), Zvezni uradni list št. 9/1992 in na podlagi naravnega nihanja števila prebivalstva o številu rojenih in umrlih izhajati iz tega, da bodo spremembe stalnega prebivalstva od zadnjega štetja vplivale na napotitev članov v zvezni svet v skladu z 2. odst. 34. čl. Zveznega ustavnega zakona (B-VG).

(3) Pristojni zvezni minister lahko na podlagi uredbe odredi ugotovitev pogovornega jezika po osebah v obliki anketiranja državljanov, ki imajo na presečni dan svoje stalno prebivališče v skladu s 7. odst. 1. čl. MeldeG v Avstriji, in neosebno ugotovitev veroizpovedi, če je to nujno za izpolnjevanje nalog zvezne države. Če so za izpolnjevanje nalog zvezne države potrebni zgolj delni rezultati, se lahko ugotovitev izvede samo v določenih delih zveznega ozemlja. Pri odreditvi uredb je treba uporabljati 3. odst. 4. čl. Zveznega zakona o statistiki 2000, Zvezni uradni list I št. 163/1999.

Predmeti ugotovitve in lastnosti

§3. (1) Predmet ljudskega štetja so vse fizične osebe, ki imajo na presečni dan svoje stalno prebivališče na ozemlju zvezne države v skladu s 6. odst. 1. čl. MeldeG ali ki imajo potrdilo o stalnem prebivališču (19. a-čl. MeldeG). Ugotoviti je treba lastnosti teh oseb, navedene v prvi vrstici priloge.

Naslednja preglednica prikazuje prebivalstvo Koroške s slovenskim pogovornim jezikom.

PREBIVALSTVO PO POGOVORNEM JEZIKU od 1880 do 2001

od tega s pogovornim jezikom ²⁾

Leto ljudskega štetja	Celotno prebivalstvo ¹⁾	nemščina		slovenščina ³⁾		vindišarščina ⁴⁾	
		absolutno	v %	absolutno	v %	absolutno	v %
1880	324.857	239.579	73,7	85.051	26,2	-	-
1890	337.013	252.072	74,8	84.667	25,1	-	-
1900	343.531	268.050	78	75.136	21,9	-	-
1910	371.372	304.336	81,9	66.463	17,9	-	-
1923	371.227	331.910	89,4	37.292	10	-	-
1934	405.129	376.930	93	26.796	6,6	-	-
1939	416.268	373.089	89,6	21.701	5,2	21.478	5,2
1951	474.764	428.784	90,3	22.329	4,7	19.766	4,2
1961	495.226	469.457	94,8	14.003 ⁵⁾	2,8	11.469 ⁵⁾	2,3
1971	517.586	495.792	95,8	17.014	3,3	3914	0,8
1981	528.023	509.392	96,5	14.204	2,7	2348	0,4
1991	530.726	512.122	96,5	13.962	2,6	888	0,2
2001	527.333	508.543	96,4	12.554	2,4	555	0,1

1) Do 1910: prebivalstvo s prebivališčem glede na trenutno ozemlje; 1923: prebivalstvo s prebivališčem; 1934, 1951 in 1961: prebivalstvo s prebivališčem; 1939: pripadnika rajha; od 1971 do 2001: avstrijski državljani.

2) Razlika do celotnega prebivalstva = drugi pogovorni jezik oz. neznani pogovorni jezik.

3) Do 1934: pogovorni jezik slovenščina; 1939: materni jezik slovenščina, vključno v kombinaciji z nemščino; od 1951 do 2001: pogovorni jezik slovenščina, vključno s kombinacijama z nemščino oz. vindišarskim jezikom.

4) Od 1880 do 1934: neugotovljeno; 1939: materni jezik vindišarski jezik, vključno v kombinaciji z nemščino; od 1951 do 2001: pogovorni jezik vindišarski jezik, vključno s kombinacijama z nemščino oz. s slovenščino.

5) Absolutne številke navedb pogovornega jezika za slovenščino in vindišarski jezik se leta 1961 v publikaciji o ljudskem štetju nanašajo na »izbrana območja Koroške«, sicer pa na celotno zvezno deželo.

Vir: Statistik Austria

4. Usklajevanje in sodelovanje v zadevah narodne skupnosti – Biro za slovensko narodno skupnost pri Uradu koroške deželne vlade

Biro za slovensko narodno skupnost pri Uradu koroške deželne vlade je bil ustanovljen leta 1990, da bi narodni skupnosti omogočili boljši dostop do deželne uprave. »Biro za slovensko narodno skupnost ja administrativna ustanova deželne vlade, ki omogoča boljšo komunikacijo med pripadniki slovenske narodne skupnosti in njihovimi organizacijami s koroško deželno upravo in razumevajoč pristop pri reševanju vlog slovenske narodne skupnosti.«⁶⁰ S temi obsežnimi službenimi navodili deluje v okviru Direkcije deželne uprave z ekipo šestih sodelavcev in sodelavk kot osrednja upravna in storitvena služba za zadeve slovenske narodne skupnosti. Takšna ustanova je v Avstriji edinstvena. To poudarja tudi četrto poročilo Republike Avstrije v skladu s 1. odst. 15. čl. Evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih: »Na območju deželne uprave je Urad koroške deželne vlade z uvedbo Biroja za slovensko narodno skupnost naredil pomemben korak na poti varstva in spodbujanja slovenske narodne skupnosti in njenega jezika.«⁶¹

Od začetka oktobra 2016 je Biro za slovensko narodno skupnost na naslovu Bahnhofplatz 5 v uradni zgradbi 11. Osrednje naloge in teme uradne službe so med drugim izdelava predlogov za izboljšanje položaja narodne skupnosti in konceptov glede sožitja narodne skupnosti z večinskim prebivalstvom, priprava stališč o predlogih zakonov in uredb ter o drugih upravnih postopkih glede slovenske narodne skupnosti, funkcija povezovalne upravne službe med deželnimi in zveznimi upravnimi službami v zadevah narodne skupnosti, uradna služba za sodelovanje s slovenskimi organizacijami v deželi in s sosvetom narodne skupnosti na zvezni ravni, opravljanje nalog državljanske storitvene službe za pripadnike slovenske narodne skupnosti in prevajalska služba. Poleg tega pa Biro za slovensko narodno skupnost izpolnjuje različne naloge, med katerimi so:

- ponudba slovenskih obrazcev (vloge za potne liste, osebno izkaznico, vozniška dovoljenja, ribiško dovoljenje, lovsko dovoljenje ...);
- obdelava prošenj za subvencije;
- publikacije (knjižna zbirka »Kärnten Dokumentation«);
- organizacija prireditev (dnevi slovenske kulture, Evropski kongres narodnih skupnosti itd.);
- poslovna in koordinacijska služba Foruma za dialog;
- zadeve človekovih pravic: koordinacijska služba; koroška nagrada za človekove pravice (sosvet za človekove pravice/žirija za človekove pravice), anketa o človekovih pravicah, skupni koroški komite: Slovenija (član delovne skupnosti »povezovanje ljudi« – javna uprava);
- dokumentacijska služba za novejšo zgodovino;
- spominska kultura;
- koordinacijska služba za konferenco upravnih inovatorjev.

⁶⁰ LAD-2029/3/90, Službena navodila o uvedbi Biroja za slovensko narodno skupnost pri Direkciji deželne uprave.

⁶¹ 4. poročilo Republike Avstrije v skladu s 1. odst. 15. čl. Evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih, Dunaj 2015, str. 65.

V okviru rabe slovenskega uradnega jezika je Biro za slovensko narodno skupnost tudi prevajalska služba za Urad koroške deželne vlade. Poleg tega je Biro za slovensko narodno skupnost na voljo tudi okrajnim uradom za prevajanje kazenskih odločb in sodb ter deželnemu upravnemu sodišču. Leta 2015 je zvezna vlada sprejela novelo Uredbe o upravnih obrazcih ter o dostavljenih obrazcih,⁶² ki določa upravne obrazce tudi v jezikih narodnih skupnostih. Slovenski obrazci so na voljo na spletni strani Biroja za slovensko narodno skupnost.⁶³

Poleg usklajevanja zadev, relevantnih za narodno skupnost pri Uradu koroške deželne vlade ter z organizacijami koroških Slovencev ob rednih srečanjih, Biro za slovensko narodno skupnost upravlja tudi subvencije in projekte ter organizira prireditve (evropski kongres narodnih skupnosti, kulturni teden, posebne konference o novejši zgodovini) in izdaja knjižno zbirko »Kärnten Dokumentation«.

Pod naslovom »dialog & kulturA« Biro za slovensko narodno skupnost vsako leto organizira in prireja dve prireditvi, ki sta postali nepogrešljiv del prireditvenega koledarja Dežele Koroške in prepoznavnost katerih daleč presega koroške meje.

Kulturni teden/Kulturwoche

Ta dvojezični niz prireditev že več kot dvajset let deluje kot povod za dialog na Koroškem in je vzor za sodelovanje in sožitje nemško in slovensko govorečih Korošcev in Korošic. Soorganizatorja tega vsakoletnega skupnega kulturnega programa, ki ga usklajuje in pripravlja vsako leto druga občina kot gostiteljica, sta osrednji kulturni krovni organizaciji koroških Slovencev. Prireditvev je inovativna platforma za srečevanje, izmenjavo, zmanjšanje predsodkov in krepitev skupnega sožitja nemško govorečega in mešano govorečega prebivalstva na Koroškem, ki krepí njuno medsebojno zaupanje in je bila prvič izvedena leta 1993 v Spittalu ob Dravi.

V zadnjih letih smo v okvirni program vedno vključili tudi mladostnike in otroke. Od leta 2008 vsako leto v okviru kulturnega tedna poteka leto partnerstva otroških vrtcev. Trenutno se izvaja projekt v občini Borovlje z občinskim vrtcem »Kunterbunt« ter z dvojezičnim vrtcem »Jaz in ti«.

Pobuda partnerstev otroških vrtcev, ki se je začela kot pilotni projekt, je v vmesnem času postala nepogrešljiv sestavni del programa kulturnega tedna. V okviru tega so tudi že potekala čezmejna srečanja, tako da tudi to partnerstvo prispeva k povečanju odprtosti in izboljšanju medkulturnega ozračja.

Evropski kongres narodnih skupnosti

Biro za slovensko narodno skupnost od leta 1990 organizira in izvaja Evropski kongres narodnih skupnosti Dežele Koroške. Kongres šteje kot kulturni teden med najbolj priznane prireditve Dežele Koroške. Cilj prizadevanj kongresa je obravnavati aktualne evropske teme narodnih skupnosti s strokovnimi prispevki nacionalnih in mednarodnih predavateljev in predavateljic. Do leta 2019 je na tej prireditvi udeležencem in udeleženkam iz Koroške in tujine predavalo več kot 400 nacionalnih in mednarodnih strokovnjakov in strokovnjakinj.

Biro za slovensko narodno skupnost s številnimi ukrepi in dejavnostmi prispeva k živi večjezičnosti in medkulturni kompetenci (s prireditvami in storitvami), pomaga pri čezmejni kooperaciji/komunikaciji na uradu, spremlja priprave za sodelovanje, podpira pri iskanju informacij itd. V okviru Skupnega odbora Koroške in Slovenije okrepljeno podpira predvideno čezmejno sodelovanje na področju uprave in je vključen v načrtovanje naslednjega programskega obdobja projektov Interreg.

⁶² Zvezni uradni list II, št. 405 in 406/2015.

⁶³ https://www.ktn.gv.at/SI/Verwaltung/Amt-der-Kaerntner-Landesregierung/Abteilung-1/Volksgruppen_Menschenrechte/Formulare

Forum za dialog za razvoj mešanega območja

Ob podpisu memoranduma glede dvojezičnih topografskih napisov, uradnega jezika in ukrepov za sodelovanje s slovensko govorečo narodno skupnostjo dne 26. aprila 2011 je bila pod točko 4 zapisana tudi uvedba Foruma za dialog za razvoj jezikovno mešanega območja. Biro za slovensko narodno skupnost je kot uradna služba odgovoren tudi za usklajevanje zadev v zvezi s forumom za dialog.

Forum za dialog se ukvarja z vprašanji prihodnosti in nalogami v zvezi z razvojem slovenske narodne skupnosti na Koroškem, s sožitjem na jezikovno mešanem območju ter z izboljšanjem sosedskih odnosov, še posebej glede kulturnih, socialnih in gospodarskih vidikov. V teh zadevah lahko prispeva vloge, priporočila in mnenja za službe, pristojne za uresničevanje teh predlogov. Sestaja se vsaj enkrat letno, pri čemer deželni glavar sklicuje forum za dialog in predseduje posvetovanjem. Sicer pa poslovnik podrobno ureja način delovanja foruma za dialog.

Forum za dialog sestavljajo predstavniki vseh strank v deželnem zboru, člani deželne vlade oz. predstavnik, ki ga imenujejo, po en predstavnik slovenskih organizacij, predstavnik enotne liste ter šest županov (po dva iz okrajev Velikovec in Celovec okolica, po eden pa iz okrajev Beljak in Šmohor). Kadar se obravnavajo posamezne teme, se k posvetovanju foruma za dialog lahko pritegnejo še drugi strokovnjaki in strokovnjakinje.

Do zdaj je bilo enajst sestankov foruma dialoga, na katerih so bile obravnavane naslednje teme: uresničevanje memoranduma glede postavljanja krajevnih napisov, oznak in kažipotov, slovenska glasbena šola in deželni sistem glasbenih šol, slovenski spletni obrazci v občinah, deželna razstava 2020, Europeada – nogometno prvenstvo evropskih manjšin 2020 na Koroškem, 69. a-čl. člen Zakona o koroški deželni ustavi (K-LVG), poročilo o položaju slovenske narodne skupnosti na Koroškem, predšolska vzgoja za zagotovitev slovenskega občevalnega jezika.

Tudi usklajevanje projektov in ustanov, relevantnih za področje človekovih pravic (sosvet za človekove pravice, žirija za človekove pravice, nagrada za človekove pravice) spada na področje dejavnosti Biroja za slovensko narodno skupnost, prav tako zadeve v zvezi s spominsko kulturo. V bližnji preteklosti so bile pozitivno rešene subvencijske vloge za vzpostavitev spominske table v Deželnem dvoru (2014) in na Grajskem dvorišču (2015) ter vloga za spominske projekte društva Memorial Kärnten-Koroška in Peršmanove kmetije. Na ta način smo v sodelovanju s koroškim deželnim zborom in z organizacijami civilne družbe lahko uveljavili dostojanstveno spominsko kulturo na Koroškem. Pripravljajo in spremljajo se tudi konference in spominske prireditve glede zgodovinskih dogodkov v novejši zgodovini.

V upravni službi »Biro za slovensko narodno skupnost, človekove pravice in regionalne kooperacije« je poseben oddelek za usklajevanje projektov in ustanov na področju človekovih pravic. Tukaj je tudi služba za sosvet za človekove pravice in vsakoletne koroške nagrade za človekove pravice. Leta 2013 je bil uveden sosvet za človekove pravice, da bi močnejše zasidrali idejo človekovih pravic na Koroškem oz. da bi še naprej krepili spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Sosvet svetuje deželnemu glavarju v zadevah na področju človekovih pravic. Delo sosveta temelji na Splošni deklaraciji o človekovih pravicah Združenih narodov z dne 10. decembra 1948, Evropski konvenciji o človekovih pravicah in dodatnih protokolih ter drugih izvedbenih in dopolnilnih instrumentih ter standardih varstva človekovih pravic na svetovni in evropski ravni.

Medtem ko sosvet za človekove pravice sestavljajo predstavniki in predstavnice politike, pravosodja, javne varnosti in civilne družbe, žirijo sestavljajo predstavniki in predstavnice izobraževalnega sektorja in civilne družbe. Biro za slovensko narodno skupnost je upravna služba za obe telesi. Kot priznanje za izstopajoče delo na področju človekovih pravic v zvezi s Koroško Dežela Koroška vsako leto podeljuje koroško nagrado za človekove pravice. Nagrado, ki temelji na pobudi takratnega deželnega poslanca dr. Petra Kaiserja, je uvedel koroški deželni zbor leta 1993 po sprejemu ustreznega sklepa. Podelitev nagrade spodbuja delo na področju človekovih pravic in ozavešča koroško prebivalstvo za to področje. Nagrada

priznava delo prebivalcev Koroške zunaj zvezne dežele v službi človekovih pravic oz. je podpora dejavnosti na področju človekovih pravic na Koroškem. Priprava slovesnosti je naloga Biroja za slovensko narodno skupnost kot koordinacijske službe. Od leta 2017 se organizirajo koroški dnevi človekovih pravic z anketo o človekovih pravicah (glede različnih tem, relevantnih za človekove pravice) in s filmi na temo človekovih pravic.